

Kehotunnekasvatus kuuluu kaikille

Varhaiskasvatuksessa toteutettava kehotunnekasvatus ja siihen vaikuttavat tekijät

Aino Saloranta
Roosa Siitonen

OPINNÄYTETYÖ
Lokakuu 2023

Sosionomi

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

SALORANTA, AINO & SIITONEN, ROOSA:

Kehotunnekasvatus kuuluu kaikille

Varhaiskasvatuksessa toteutettava kehotunnekasvatus ja siihen vaikuttavat tekijät

Opinnäytetyö 68 sivua, joista liitteitä 13 sivua

Lokakuu 2023

Kehotunnekasvatus jakautuu kahdeksaan erisisältöiseen osa-alueeseen. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, kuinka kehotunnekasvatuksen osa-alueet toteutuvat varhaiskasvatuksessa ja mitkä asiat vaikuttavat kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen. Opinnäytetyön tavoitteena oli tarjota varhaiskasvattajille mahdollisuus saada vertaiskokemuksia sekä varmuutta toimia kehotunnekasvattajana. Kehotunnekasvatusta haluttiin tehdä sekä terminä että toimintana varhaiskasvattajille tutummaksi ja helpommin lähestyttäväksi.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Kangasalan kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Tutkimusmenetelmänä hyödynnettiin triangulaatio-menetelmää, jossa yhdistettiin kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen aineistokeruumenetelmä. Tutkimus osoitettiin varhaiskasvattajille, ja se toteutettiin e-lomakekyselyn ja fokusryhmähaastattelun avulla.

Tulokset osoittavat, että kehotunnekasvatuksen osa-alueiden toteutumisen välillä on jonkin verran eroavaisuuksia, mutta kokonaisuutena kehotunnekasvatuksen arvioidaan toteutuvan varhaiskasvatuksessa pääosin onnistuneesti. Kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen nähdään vaikuttavan kolme eri ylätekijää. Ensimmäinen tekijä on varhaiskasvattajan rooli kehotunnekasvattajana, jonka nähdään jakautuvan itsetuntemukseen ja toimintatapoihin. Toisena tekijänä on toimintaympäristön vaikutus, johon kuuluvat olosuhteet ja resurssit sekä toimintakulttuuriin vaikuttavat tekijät. Kolmantena tekijänä on kehotunnekasvatus osana kokopäiväpedagogiikkaa, jossa tarkastellaan suunnitelmallisuutta ja tilanesisidonnaisuutta.

Kehotunnekasvatuksen voidaan todeta linkittyvän vahvasti osaksi kokopäiväpedagogiikkaa. Kehotunnekasvatuksen sisällyttäminen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä soveltuvat materiaalit ja koulutus vaikuttavat positiivisesti kehotunnekasvatuksen toteutumiseen. Lisäksi tutkimuksessa ilmeni, että kehotunnekasvatuksen teemat jakautuvat koko lapsen varhaiskasvatusajalle. Siksi sen toteutuminen tulisi nähdä jatkumona, joka jatkuu koko lapsen varhaiskasvatuksen ajan, eikä sen toteutumista siksi voi perustellusti tarkastella vain yhden toimintakauden aikana.

Asiasanat: kehotunnekasvatus, kokopäivä pedagogiikka, varhaiskasvattaja

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme of Social Services
Early Childhood Education and Care

SALORANTA, AINO & SIITONEN, ROOSA:
Body Emotion Education Belongs to Everyone
Body Emotion Education in Early Childhood Education and Factors Affecting the
Implementation of Body Emotion Education

Bachelor's thesis 68 pages, appendices 13 pages
October 2023

Body emotion education is divided in eight sections. The purpose of this thesis was to find out how these sections are being taught in early childhood education and what are the factors being involved in its fulfillment.

The research data was gathered with two different analyze methods which were a quantitative study as a survey and a qualitative study as a focus group interview. The study was indicated to early childhood educators.

The results showed that the body emotion education is being executed quite well. There are three factors that affect how the body emotion education is being taught. The factors are the educator's role as body emotion educator, an operational environment in early childhood education and the body emotion education as a part of a full-time pedagogy.

The findings indicated that the full-time pedagogy is one of main points in executing body emotion education. The study showed there is a positive influence to body emotion education when it is being included in early childhood education plan. Furthermore, the study showed that the themes of body emotion education spread across the child's whole early childhood education. That is why it cannot be viewed based only on one period of an early childhood education.

Key words: body emotion education, full-time pedagogy, early childhood educator

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KEHOTUNNEKASVATUKSEN MÄÄRITTELYÄ	6
	2.1 Käsite ja merkitys	6
	2.2 Pienten lasten seksuaalikasvatuksen erityispiirteet.....	8
	2.3 Kehotunnekasvatuksen osa-alueet	11
3	VARHAISKASVATUS TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	14
	3.1 Kehotunnekasvatus osana pedagogista toimintaa	14
	3.2 Varhaiskasvattajan rooli	16
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	19
	4.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	19
	4.2 Toteutus ja menetelmät.....	19
	4.3 Aineiston analysointi	21
5	TULOKSET	24
	5.1 Kehotunnekasvatuksen osa-alueiden toteutuminen varhaiskasvatuksessa	24
	5.2 Varhaiskasvatuksessa toteutettavaan kehotunnekasvatukseen vaikuttavat tekijät.....	31
	5.2.1 Varhaiskasvattajan rooli kehotunnekasvatuksessa	31
	5.2.2 Toimintaympäristön vaikutus kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen	35
	5.2.3 Kehotunnekasvatus osana kokopäiväpedagogiikkaa	37
	5.3 Tuloksien yhteenvetoa	40
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	43
7	POHDINTA	49
	7.1 Luotettavuus ja eettisyys	49
	7.2 Opinnäytetyön prosessi ja jatkotutkimusaiheet	50
	LÄHTEET	53
	LIITTEET	56
	Liite 1. Kyselylomake	56
	Liite 2. Fokusryhmähaastattelu runko	65

1 JOHDANTO

Vielä tänäkin päivänä pienten lasten seksuaalisuuteen liittyy paljon väärinymmärryksiä ja moni voi kokea aiheen käsittelemisen itselleen kiusallisena tai epämu-kavana. Helposti ajatellaan, että, jos tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista jaetaan lapselle liian varhain, siitä seuraa lapselle negatiivisia asioita ja hänen viattomuutensa vaurioituu (Kivimäki 2022). Jos tämä ajatusmalli johtaa aikuisen haluttomuuteen antaa lapselle tietoja ja taitoja seksuaalisuuteen liittyen, voi se johtaa siihen, että lapsi etsii ja omaksuu tietoa muualta. Tiedontarvetta tyydyttä-essään lapsi saattaa kohdata sellaista tietoa ja sisältöä, joka ei ole hänelle sovel-tuvaa tai paikkaansa pitävää. Tämän vuoksi kehotunnekasvatuksen aloittaminen varhain ja aikuisjohtoisesti on äärimmäisen tärkeää.

Pelkästään jonkinlaisen kehotunnekasvatuksen tarjoaminen ei riitä, vaan lapsen saaman kehotunnekasvatuksen tulee olla laadukasta ja kokonaisvaltaista. Kivi-mäen julkaisussa *Saavatko lapset tarpeeksi seksuaalikasvatusta, Raisa Cacci-atiore? (2022)* pohditaan, että aikuisen antaessa lapselle kehotunnekasvatusta mahdollisesti ainoastaan oman henkilökohtaisen näkemyksensä pohjalta, ilman aiheeseen liittyvää ohjeistusta tai soveltuvaa koulutusta, kehotunnekasvatus voi jäädä puutteelliseksi tai yksipuoliseksi. Pahimmassa tapauksessa aikuinen saat-taa siirtää myös omaa seksuaalisuuteen liittyvää häpeämentaaliteettiaan lapselle. (Kivimäki 2022.) Jotta lapsen saama kehotunnekasvatus ei olisi yksittäisten ai-kuisten varassa, varhaiskasvatuksessa olisi hyvä toteuttaa kaikille suunnitelmal-lista ja tavoitteellista kehotunnekasvatusta.

Opinnäytetyössä käsitellään kehotunnekasvatusta ja sen toteutumista. Kehotun-nekasvatus on 0–8-vuotiaille lapsille suunnattua seksuaalikasvatusta (Lasten ke-hotunnekasvatus n.d.). Tässä opinnäytetyössä tutkitaan kehotunnekasvatuksen toteutumista varhaiskasvatuksen ympäristössä, joten sen vuoksi kehotunnekas-vatusta tarkastellaan 0–6-vuotiaiden lasten näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoi-tuksena on tutkia, miten kehotunnekasvatus toteutuu varhaiskasvatuksessa, ja mitkä tekijät vaikuttavat sen toteuttamiseen. Opinnäytetyön tavoitteena on tarjota varhaiskasvattajille mahdollisuus saada vertaiskokemuksia ja varmuutta toimia kehotunnekasvattajana.

2 KEHOTUNNEKASVATUKSEN MÄÄRITTELYÄ

2.1 Käsite ja merkitys

Kehotunnekasvatuksella kuvataan pienten lasten seksuaalikasvatusta. Kehotunnekasvatukseen liittyy pienten lasten seksuaalisuus, omaan kehoon tutustuminen, tunnetaidot sekä toisten ja oman kehon kunnioittaminen ja arvostaminen. Kehotunnekasvatusta tulee toteuttaa ikätasoisesti jokaisen lapsen oma henkilökohtainen kehitystaso huomioiden. On tärkeää antaa informaatiota oikea-aikaisesti ilman, että lapselle luodaan paineita kehittyä. Kehotunnekasvatuksella voidaan tukea lapsen minäkuvan kehittymistä, tunteiden tunnistamista ja ilmenemistä omassa kehossa ja lisätä lapsen myönteistä kokemusta sekä omasta kehosta että läheisyydestä. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 84–86.)

Väestöliitto kehitti vuonna 2015 kehotunnekasvatus-termin sopivammaksi ja neutraalimmaksi ilmaisuksi kuvaamaan pienten lasten seksuaalikasvatusta. Soveltuvamman termin ajateltiin mahdollistavan aikuisten asenteiden muuttumisen avoimemmaksi pienten lasten seksuaalikasvatusta kohtaan. Samalla haluttiin tietoisesti erottaa pienten lasten seksuaalikasvatus eli kehotunnekasvatus nuorille suunnatusta seksuaalikasvatuksesta. Kehotunnekasvatus on myös terminä informatiivisempi kuin pienten lasten seksuaalikasvatus, sillä pienten lasten seksuaalikasvatuksessa on hyvin pitkälti kyse kehoon tutustumisesta ja tunnetaitojen oppimisesta. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 84–86; Kehotunnekasvatus suoja ja vahvistaa lasta – kotona, koulussa ja netissä 2019.)

Kehotunnekasvatus on luotu kehotunne-termi pohjanaan. Terminä kehotunne luonnehtii miellyttävästi sisäistä kokemusta omasta kehosta. Kehotunne on kokemus, jonka jokainen kokee henkilökohtaisesti omalla tavallaan. Kehotunneeseen liittyy itsensä ja oman kehon arvostaminen, itsetuntemus ja kokemus omasta itsestään omassa kehossaan. Kehotunnetta voi aktiivisesti vahvistaa harjoittelemalla oman kehon kuuntelua ja ilmaisua. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 84–86.)

Laadukkaalla seksuaali- ja kehotunnekasvatuksella on suuri merkitys ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja terveyteen. WHO eli Maailman terveysjärjestö (2010) on laatinut standardit seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen Euroopassa. Standardeissa tuodaan ilmi, että seksuaalikasvatus on syntymästä alkava koko eliniän kestoinen prosessi, jossa kuitenkin korostuu erityisesti lapsena ja nuorena saatu tieto ja ohjaus. (WHO & Euroopan aluetoimisto & BZgA 2010, 28–29.)

Seksuaalikasvatuksella pyritään kehittämään yhteiskuntaa oikeudenmukaisemmaksi ja myötätuntoisemmaksi yksilöitä ja yhteisöjä vahvistamalla. Seksuaalikasvatuksella tavoitellaan suvaitsevaista sosiaalista ilmapiiriä, jossa seksuaalisuuteen ja sen moninaisuuteen, sukupuolten eroihin ja sukupuoli-identiteetteihin, erilaisiin elämäntyyliin- ja tapoihin sekä asenteisiin ja arvoihin suhtauduttisiin kunnioittavasti. (WHO & Euroopan aluetoimisto & BZgA 2010, 28.) Myös kehotunnekasvatus, osana seksuaalikasvatusta, pyrkii vähentämään häpeän, syyllisyyden ja huonommuuden tunteita, jotka liittyvät seksuaalisuuteen. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 20.)

Seksuaalikasvatuksen tulee aina olla asianmukaiseen ja perusteltuun tietoon pohjautuvaa (WHO & Euroopan aluetoimisto & BZgA 2010, 28). Järjestämällä tavoitteellista ja tietoon perustuvaa kehotunnekasvatusta voidaan vahvistaa lapsen tuntemusta itsestään sekä tunne-, turva- ja ihmissuhdetaitoja (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 20). Tarjoamalla riittävästi soveltuvaa tietoa lisätään ihmisten mahdollisuuksia tehdä tieto- ja ymmärryspohjaisia päätöksiä sekä kykyä toimia vastuullisesti itseään ja toisia kohtaan seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa (WHO & Euroopan aluetoimisto & BZgA 2010, 28).

Seksuaalikasvatuksella tuetaan lasten ja nuorten seksuaalisuuden kehittymistä, jolloin he voivat oppia ilmaisemaan omia tunteitaan ja tarpeitaan sekä näkemään seksuaalisuuden rikastuttavana ja mielihyvää tuottavana asiana. Seksuaalikasvatus voi myös tukea lasta ja nuorta oman sukupuoliroolinsa ja seksuaali-identiteettinsä löytämisessä. (WHO & Euroopan aluetoimisto & BZgA 2010, 28.) Lapsen oppiessa pienestä pitäen omat mieltymyksensä ja rajansa, ja kuinka pitää niistä kiinni, lapsen oikeudet toteutuvat paremmin. Kehotunnekasvatuksella edistetään lapsen kokonaisvaltaista terveyttä ja hyvinvointia. Kun lapsi oppii oman ja

toisten kehojen arvokkuuden ja arvostamisen, se kasvattaa lapsesta vastuullisemman ja kunnioittavamman kaikenlaisia kehoja kohtaan, mikä puolestaan johtaa myöhemmällä iällä turvallisempaan käytökseen. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 20.) Kun seksuaalikasvatuksen avulla opitaan muodostamaan tasa-arvoisia ihmissuhteita, jotka perustuvat molemmiin puoleiseen ymmärrykseen ja kunnioitukseen, auttaa se osaltaan ehkäisemään seksuaalista häiriökäyttäytymistä (WHO & Euroopan aluetoimisto & BZgA 2010, 28–29).

Seksuaalikasvatuksen yksi tavoite on pyrkiä lisäämään ihmisten kykyä puhua avoimesti seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä tunteista ja suhteista sekä omaksumaan käyttöönsoveltuvat termit ja sanastot (WHO & Euroopan aluetoimisto & BZgA 2010, 28). Lapselle puhuminen pienten lasten seksuaalisuudesta ja siihen kuuluvasta termistöstä, kuten sukupuolielimien nimistä, antaa hänelle mahdollisuuden sanoittaa kokemuksiaan. Jos lapsi ei tiedä sukupuolielimien nimiä, se voi johtaa siihen, että lapsi ei osaa tai uskalla kertoa mahdollisista ikävistä tuntemuksista tai kokemuksista aikuiselle. (Ingman-Friberg, Cacciatore & Friberg-Hommas 2016, 61.)

Kokonaisuudessaan tasa-arvoinen, laadukas ja ikätasoinen kehotunnekasvatus osana seksuaalikasvatusta kehittää lapsen turvataitoja, itsetuntoa ja ihmissuhdetaitoja. Lapsi oppii, kuinka hänellä on oikeus vaatia arvostavaa ja kunnioittavaa kohtelua itseään kohtaan. Laadukas kehotunnekasvatus opettaa lapselle tunnetaitoja ja kuinka nauttia läheisyydestä. Varhain aloitetulla seksuaalikasvatuksella voidaan välttää omasta seksuaalisuudesta oppiminen negatiivisten tunteiden ja kokemusten kautta. Laadukas kehotunnekasvatus, jota voi tarjota esimerkiksi läheinen huoltaja tai varhaiskasvattaja, vähentää myös väärän tiedon omaksumista esimerkiksi mediasta. (Ingman-Friberg, Cacciatore & Friberg-Hommas 2016, 62.)

2.2 Pienten lasten seksuaalikasvatuksen erityispiirteet

Pienten lasten seksuaalisuus ja sen kehitys eroaa nuorten ja aikuisten seksuaalisuudesta, siksi on tärkeää tehdä ero näiden välille (Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 114). Eroa on tehty luomalla eri termit kuvaamaan lapsen kehon osia ja

seksuaalista toimintaa. Termejä ei ole tehty kiertoilmaisuuksi, vaan lapsikeskeisten sanojen tarkoituksena on auttaa kuvaamaan lasten seksuaalisuutta ja sen omalaatuisuutta. Lapsen sukupuolielimet eroavat aikuisen sukupuolielimistä niin ulkonäöltään kuin toiminnaltaan. Siksi lapsikeskeisessä sanastossa on päädytty kutsumaan esimerkiksi emätintä pimpiksi ja penistä pippeliksi. Eroa on myös lapsen ja aikuisen seksuaalisen käyttäytymisen intentioissa. (Cacciatore, Ingman-Friberg, Apter, Sajaniemi & Kaltiala 2020, 8.) Lasten seksuaalisuuteen ei kuulu seksi toisin kuin aikuisten seksuaalisuuteen. Lapsikin saattaa tyydyttää itseään eli unnuttaa. Lapsi unnuttaa turvan ja hyvän olon tunnetta hakeakseen eikä siihen liity seksuaalisia mielikuvia. Lapsen seksuaalisuuteen ja seksuaalisuuden kehittymiseen kuuluu oman kehon arvostaminen, hellyyden kokeminen ja toisille näyttäminen sekä rajat ja oikeudet oman kehon suhteen. (Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 114.) Puhumalla enemmän pienten lasten seksuaalikasvatuksesta ja sen erityisyyspiirteistä voidaan muuttaa niihin liittyviä väärä uskomuksia ja tabuja (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 20).

Lapsen seksuaalisuus ja kiinnostus seksuaalisuuteen liittyviin asioihin kehittyy asteittain. Lapsen kiinnostus kohdistuu eri asioihin eri ikäisenä. Aikuisen tehtävänä on huomioida erilaiset vaiheet lapsen seksuaalisuuden kehittymisessä. Lastenpsykiatri ja väitöskirjatutkija Raisa Cacciatore (2007) jaottelee seksuaalisuuden kehittymiseen liittyviä asioita lapsen iän mukaisesti kolmeen eri kehitysvaiheeseen.

0–2-vuotias lapsi. Lapsen turvallisuuden tunne ja luottavainen suhde ympäröivään maailmaan muodostuu. Lapsi tutustuu omaan kehoonsa ja oppii hahmottamaan kehon rajat. Lisäksi lapsi oppii pitämään läheisyyttä ja hyvän olon tavoittelua joko hyvänä tai pahana asiana. Lapsi tutustuu itseensä ja ympäröivään maailmaan koskettelemalla, erityisesti suuta ja käsiä käyttäen. Pissa ja kakka asiat ovat lapsesta kiinnostavia. Lapsi innostuu usein sotkemisesta ja vesileikeistä. Lapsi hakee toiminnallaan aktiivisesti aikuisen ihailua. Tämän ikäisille lapsille on tärkeää opettaa myönteistä suhtautumista omaan kehoon ja sopivat nimet eri kehon osille. Lapselle tulee tarjota riittävästi läheisyyttä ja turvallista hyvää kosketusta. On tärkeää opettaa lapselle, että omasta kehosta ja itsensä koskettamisesta saa nauttia, mutta toisia ei saa koskettaa ilman lupaa ihan kaikkialle. (Cacciatore 2007, 125.)

2–4-vuotias lapsi. Kyseisessä ikävaiheessa opetellaan ja opitaan vessa-asioita. Lasta kiinnostaa alastomuus ja kehojen eroavaisuudet. Lapsi oppii myös erot tyttöjen ja poikien välillä. Omiin sukupuolielimiin tutustutaan ja niitä saatetaan kosketella käsin. Ensimmäisiä rakastumisen tunteita koetaan ja niiden kohteena saattavat olla oma äiti tai isä. Ikävaiheeseen kuuluu vahvasti uteliaisuus ja kiinnostuminen erilaisista asioista. Lapsi koettaa tyydyttää uteliaisuuttaan kyselemällä. Hän saattaa miettiä, miten lapset tulevat maailmaan. Lapsi kaipaa selkeää tietoa, ja aikuisen tehtävänä on vastata lapsen tiedonjanoon ja olla valmis vastaamaan kaikenlaisiin kysymyksiin. Asioita voi käsitellä myös leikkisyyden kautta. Se voi olla helpottava tapa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista puhuttaessa. Lapselle voi kertoa lisääntymiseen liittyvistä asioista yksinkertaisesti ikätason mukaan. Lapselle tulisi opettaa lisäksi omaan kehoon liittyvä itsemääräämisoikeus ja kaikkien kehojen tasavertaisuus. (Cacciatore 2007, 125.)

4–6-vuotias lapsi. Lapsella saattaa ilmetä tässä ikäkaudessa usein levottomuutta ja painajaisia. Omien sukupuolielinten kosketteleminen vähenee. Lasta kiinnostaa tutkia erilaisia kehoja esimerkiksi lääkäri- ja tutkimusleikkien kautta. Seksuaalisuuteen liittyvät asiat saattavat ilmetä lapsen puheessa, leikeissä ja piirustuksissa. Lapsi tekee entistä enemmän jaottelua tyttöjen ja poikien eroavaisuuksien välillä. Lapsi havainnoi ja tekee huomioita miltä oma keho tuntuu. Lapsi alkaa kiinnostumaan yhä enemmän lisääntymiseen liittyvistä asioista. Hän miettii miten vauva saa alkunsa ja saattaa olla kiinnostunut aikuisten sänkypuuhista. Lapsi alkaa oppia mikä on normien mukaisesti oikein ja sopivaa käytöstä, ja vastavuoroisesti mistä toiminnasta seuraa syyllisyyden ja häpeän tunteita. Lapsen kiinnostus eri asioihin herää tutkimalla ja prosessoimalla aktiivisesti ympäristön tapahtumia. Tämän ikäisille on tärkeää opettaa soveltuva sanasto eri kehoasioille. Lapselle tulee opettaa myös normien mukaisia sopivuussääntöjä liittyen muun muassa kehon yksityisyyteen ja siveelliseen käyttäytymiseen. Vaikka oma keho on hyvä ja ihana, sitä ei tule esitellä kaikille ja kaikkialla. Tunne- ja turvataitojen vahvistaminen on tärkeässä roolissa. Lapselle opetetaan kuinka arvokas oma keho on, ja miten seksuaalisuus ja rakkaus ovat hyviä ja tärkeitä asioita. Lapsen tulee saada osakseen turvallista läheisyyttä ja kosketusta. Lasta

opetetaan tunnistamaan hyvän ja pahan kosketuksen ero. Jos lapselle jää kosketuksesta paha tai outo olo, asiasta pitää kertoa jollekin turvalliselle aikuiselle. (Cacciatore 2007, 126.)

2.3 Kehotunnekasvatuksen osa-alueet

Kehotunnekasvatuksen osa-alueet käsitellään tässä teoriaosiossa kokonaisuudessaan Väestöliiton tuottaman materiaalin pohjalta siitä syystä, että kehotunnekasvatuksen määritelmä ja sisältö on Väestöliiton tuottamaa. Väestöliiton 'Mitä on kehotunnekasvatus' -ohjeistuksessa (n.d.) kehotunnekasvatuksen sisältö jaetaan kahdeksaan osa-alueeseen, jotka käydään läpi tässä luvussa. Jokaiseen osa-alueeseen kuuluu sekä tietoja että taitoja, jotka tulee opettaa lapselle lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Kun kaikkia näitä osa-alueita käsitellään lapsen kanssa ikätasoisesti, voidaan kehotunnekasvatuksen katsoa olevan kattavaa ja kokonaisvaltaista.

Keho ja kehitys. Lapsi on luontaisesti ylpeä omasta kehostaan ja kiinnostunut omasta ja muiden kehoista ja niiden piirteistä. Kehoon tutustuminen on keskeistä lapsen kehityksessä. Lasta tulee opettaa arvostamaan oman ja muiden kehojen moninaisuutta. Kehoon liittyvistä asioista kuten kehon yksityisistä alueista ja kehosta huolehtimisesta, mukaan lukien vessassa käymisestä, pitää puhua lapselle avoimesti.

Tunteet. Lapsi tuntee luontaisesti voimakkaasti ja antaa tunteidensa näkyä avoimesti. Lapselle tulee opettaa tunnetaitoja. Niihin sisältyvät tunteiden tunnistaminen niin sanoina kuin tuntemuksina kehossa, kaikkien tunteiden hyväksyminen, omien tunteiden ilmaisu ja käsittely, tunteiden säätely ja toisten tunteiden huomiointi. On tärkeää antaa lapselle valmiuksia vahvistaa myönteisiä tunteita, kuten iloa, ystävyyttä, turvallisuudentunnetta sekä tunnetta siitä, että hän on rakastettu ja hyväksytty omana itsenään. Lapselle tulisi opettaa sopivia tapoja, joilla hän voi osoittaa ystävyuden ja ihastumisen tunteita toisille.

Läheisyys, hyvä olo ja itsetunto. Turvallisesta ja vapaaehtoisesta läheisyydestä ja kosketuksesta seuraa lapselle hyvää oloa. Hyvästä olostaan seuraa myönteinen kokemus, joka positiivisesti rakentaa lapsen itsetuntoa ja kehonkuvaa. Lapsi hakee mielihyvää sekä omasta että toisten kosketuksesta ja tähän on ohjattava lasta arvostavasti. Lapsella on oikeus saada hyvää kohtelua omana itsenään, ja lähtökohtana on aina oltava lapsen kehitysvaiheeseen kuuluvat edut ja tarpeet.

Ympäristö ja muut ihmiset. Tässä osa-alueessa lapselle opetettavia teemoja ovat yhdenvertaisuus, tasa-arvo sekä avoin suhtautuminen erilaisiin tapoihin olla ja elää. Lapsi tulee näkemään erilaisia perheitä ja erilaisia ihmisiä. Aikuisen tulisi esimerkillään opettaa lasta suhtautumaan tasa-arvoisesti ja sensitiivisesti eri seksuaalisuuksiin ja sukupuolen moninaisuuteen sekä eri kulttuureihin ja monimuotoisuuteen. Hyvänä keinona näihin on valita lelut, kirjat ja leikit siten, että moninaisuus tulisi esille niiden kautta lapsentasoisesti.

Hyvinvointi ja terveys. Tässä osa-alueessa keskeisenä osana on turvallisuus. Lapsella on hyvä olla elämässään turvallisia aikuisia, jotka suojelevat lasta ja opettavat myös lapselle tapoja, joilla suojella itseään. On tärkeää neuvoa lapselle hyvän sekä turvallisen ja huonon kosketuksen erot, kuinka erottaa ne toisistaan. Lisäksi tulee opettaa koskettamiseen liittyvät säännöt. Lasta pitää neuvoa myös median käytöstä ja kertoa, että kaikki mitä hän siellä kohtaa ei ole totta. Kehotunnekasvatuksessa halutaan, että lapsella on tunne, että häntä arvostetaan ja hän on turvassa.

Lisääntyminen. Lapsi on kiinnostunut monenlaisista asioista. Lapsen tulee saada kysyä aikuiselta kaikenlaisia asioita ja aikuisen tulisi vastata lapselle aina asiallisesti, kannustavasti ja ikätasoisesti. Lapsella on oikeus saada tietoa, opetusta ja ohjausta aikuiselta. Lasta saattaa kiinnostaa perheenlisäykseen liittyvät asiat, erityisesti silloin, jos se on ajankohtaista hänen lähipiirissään. Lapsi voi olla kiinnostunut siitä, miten ja mistä lapset tulevat maailmaan. On tärkeää kertoa näistä aiheista lapselle totuuden mukaisesti, lapsentasoisesti ja yksinkertaisilla sanoilla. Myös perheenlisäykseen liittyy moninaisuus. Kaikki lapset eivät saa alkuaan tai tule perheeseen samalla tavalla. Erilaisista perheistä, adoptiosta ja esimerkiksi koeputkihedelmöityksestä voi kertoa lapselle yksinkertaisella tavalla.

Leikki on lapselle luontainen tapa käsitellä myös lisääntymiseen liittyviä asioita ja aikuisen tulisikin rohkaista lasta tässä.

Normit ja tavat. Lapsi oppii sopivien ja epäsopivien toimintatapojen eroja tarkkailemalla ympäristöään ja toisten ihmisten toimintaa. Lapselle on hyvä opettaa sosiaalisia taitoja ja tapoja toimia soveliaasti erilaisissa tilanteissa. Lapselle tulisi opettaa hyvät tavat liittyen alastomuuteen, kehon koskettamiseen ja yksityisyyteen. On tärkeää opettaa myös asialliset sanat kuvaamaan kehon eri osia ja eriteitä. Normeihin ja tapoihin liittyy myös erilaisuuden ja moninaisuuden kunnioitus. Sen lisäksi, että lapselle opetetaan hänen kulttuuriinsa kuuluvia tapoja ja normeja, on tärkeää kertoa lapselle myös toisista kulttuureista, uskonnoista ja tavoista. Moninaisuuden arvostamisen kautta lapsi oppii, että jokainen on arvokas juuri omanlaisenaan.

Oikeudet. Lapsella on paljon oikeuksia liittyen kehotunnekasvatukseen, omaan seksuaalisuuteen, yksilöllisyyteen ja turvallisuuden teemoihin. Lapsella on oikeus olla kiinnostunut ja esittää kysymyksiä myös seksuaalisuuteen liittyen. Aikuisen velvollisuus on vastata lapselle asiallisesti ja antaa hänelle vastauksissaan tietoa ikätasoisesti. Lapsen tulee saada puhua häntä mietityttävistä ja kiinnostavista asioista sekä ilmaista omia toiveitaan ja tarpeitaan. Lapsen oikeuksiin kuuluu saada arvostusta juuri omana ainutlaatuisena itsenään. Arvostuksen tulee olla yhtä suurta lapsen sukupuolesta tai sukupuolen kokemuksesta riippumatta. Lapsella on oikeus omaan kehoonsa. Hänen tulee saada tutustua siihen ja oppia pitämään sitä arvokkaana. Lasta tulee suojella seksuaaliselta väkivallalta sekä loukkauksilta, ja hänen turvallisuutensa tulee taata. Näiden toteutumiseksi lapselle tulee opettaa turvataitoja. Yksityisyys ja vastaavasti turvallinen läheisyys ovat myös lapsen oikeuksia. Lapsen tulee saada kehittyä omaan tahtiinsa ja aikuisen tehtävänä on varmistaa, ettei lapsi joudu osaksi ikätasoonsa soveltumattonta toimintaa.

3 VARHAISKASVATUS TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

3.1 Kehotunnekasvatus osana pedagogista toimintaa

Varhaiskasvatusta toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelmassa määriteltyjen ohjeistuksien mukaan (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 7–8). Pedagogiikka on koko varhaiskasvatuksen toiminnan ohjaava periaate. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista ammattilaisen toteuttamaa toimintaa, jota ohjaa varhaiskasvatuksessa jaetut yhteiset arvot. (Ahonen & Roos 2019, 12–13.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) ohjaa varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty viisi oppimisen aluetta, joiden tarkoituksena on määritellä, minkälaisia kokonaisuuksia pedagogisen toiminnan tulee sisältää. Yhdessä näistä oppimisen alueista, Kasvan, liikun ja kehityn, tuodaan esille pienten lasten seksuaalisuus yhtenä käsiteltävänä aiheena. Siinä määritellään, että lapsen luontaista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehon ominaisuuksiin tulee huomioida ja tukea sensitiivisesti ikätason mukaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 38 & 42 & 51.)

Mainitut viitteet pienten lasten seksuaalisuuteen ovat ensimmäistä kertaa kirjattuna Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uusimpaan vuonna 2022 päivitettyyn versioon. Jo aikaisemmissa varhaiskasvatussuunnitelmien perusteissa on ollut kirjattuna kehotunnekasvatukseen liittyviä teemoja, muun muassa lapsen oman ja toisten kehon kunnioittaminen ja suojeleminen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 23; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 26).

Vaikka kehotunnekasvatusta ei ole itsessään mainittuna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, sen aiheet ja teemat linkittyvät vahvasti moniin varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittuihin aihealueisiin. Varhaiskasvatussuunnitelmassa varhaiskasvatuksen on avattu olevan pedagogiikkaa painottava kokonaisuus, jonka muodostavat kasvatuksen, hoidon ja opetuksen osa-alueet (Varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 24–25). Kehotunnekasvatusta toteutetaan hyödyntäen kaikkia näitä osa-alueita.

Kasvatuksen kautta lapselle välittyvät kulttuuriset arvot, tavat ja normit. Kasvatuksen avulla lasta ohjataan luomaan omat mielipiteensä vallalla olevista ajattelu- ja toimintavoista. Kasvatus tukee lasta oman identiteettinsä muodostamisessa ja opettaa arvioimaan tekojen seurauksia suhteessa toisiin ihmisiin. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 25.) Kasvatuksen tarkoituksena ei ole välittää tietoa ja toimintatapoja muuttumattomina aikuiselta lapselle, vaan tarjota tarvittavat rakennuspalikat, joiden avulla lapsi voi kasvaa omaksi itsekseen (Ahonen & Roos 2019, 34). Myös kehotunnekasvatukseen kuuluu normien ja tapojen välittäminen lapselle. Kehotunnekasvatuksessa normeista ja tavoista painottuvat muun muassa alastomuuteen sekä oman ja toisten kehojen yksityisyyteen liittyvät asiat. Kehotunnekasvatuksen yhtenä tavoitteena on vahvistaa lapsen itsetuntoa.

Opetuksen avulla lapselle kehittyy tietoja ja taitoja. Opetuksessa olisi hyvä hyödyntää lapsen synnynnäistä uteliaisuutta ja halua tutustua uusiin asioihin tutkimisen kautta. Opetuksessa olisi tärkeää huomioida myös lapsen jo olemassa olevat taidot, kiinnostuksen kohteet, henkilökohtaiset vahvuudet ja mahdolliset tuen tarpeet. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 25.) Kehotunnekasvatus sisältää erilaisten tietojen ja taitojen opettamista lapselle. Kehotunnekasvatusta toteuttaessa tulisi edetä lapsen mielenkiinnon ja kehitysvaiheen mukaisesti.

Varhaiskasvatuksessa aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa hoivan merkitys korostuu. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) hoidon määrittämään sisältävän lapsen fyysisistä perustarpeista huolehtimisen ja emotionaalisen välittämisen. Hoidon avulla lapselle tarjotaan myös hyvää kosketusta ja vastavuoroista vuorovaikutusta, jotka tukevat lapsen myönteisen minäkuvan kehitystä. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 25.) Kehotunnekasvatus sisältää vahvasti samoja teemoja. Kehotunnekasvatuksessa sallivan ja hyväksyvän ympäristön luomisella sekä myönteisen kosketuksen ja vuorovaikutuksen avulla tuetaan lapsen kokemusta siitä, että hän on hyvä ja hyväksytty juuri omana itsenään.

Kehotunnekasvatusta toteutetaan varhaiskasvatuksessa kokopäiväpedagogisen ajattelumallin mukaan. Lämsä (2021) kuvaa kokopäiväpedagogiikka toiminnaksi, jossa korostuu ajatus, että opetus ja kasvatus eivät rajoitu tapahtuvaksi vain yksittäisissä opetustilanteissa tai piirihetkillä. Oppimista voi tapahtua missä ja mil-

loin vain. Kokopäiväpedagogiikka nähdäänkin merkittävänä toimintatapana varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) korostetaan, että päivittäiset toiminnot, kuten muun muassa ruokailutilanteet, pukemistilanteet, vessassa käynti ja lepoaikat, ovat myös tärkeitä oppimis- ja kasvatushetkiä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 25). Kokopäiväpedagogiikka tukee kokonaisvaltaista oppimista. Kokonaisvaltaisessa oppimisessa yhdistyvät kartutettavat tiedot ja taidot, tilanteisiin liittyvät tunteet, aistein tehtävät havainnot, keuhollisuus, kielen merkitys ja ajattelu. Lapsi oppii monin eri tavoin havainnoimalla ja tarkkailemalla ympäristöään sekä ottaen omaan toimintaansa mallia toisten ihmisten toiminnasta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 24.) Kokopäiväpedagogiikkaa korostava ajattelu ei poissulje sitä, etteikö varhaiskasvatuksessa olisi perusteltua toteuttaa myös yksittäisiä opetushetkiä, joissa halutaan välittää jotakin ennalta suunniteltua tietoa tai harjoitella tiettyä taitoa, mutta niitä ei tule nähdä ainoana pedagogisesti merkittävänä tilanteina (Helelius & Lummelahti 2018, 88–89).

3.2 Varhaiskasvattajan rooli

Kun mietitään hyvää keuhotunnekasvattajaa, voidaan ajatella laajemmin yleisesti hyvän varhaiskasvattajan ominaisuuksia ja toimintatapoja. Kehotunnekasvattajana toimimista ei kannata tarkastella niinkään erillisenä roolina, vaan siinä onnistumista tukevat samat hyvän kasvattajan piirteet kuin muitakin varhaiskasvatuksen sisältöjä toteutettaessa.

Vaikka lapsen pääasiallinen kasvatustuu on huoltajilla, on varhaiskasvattajilla merkittävä rooli kasvatustehtävän vahvistamisessa ja toteutumisen tukemisessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 9). Varhaiskasvattajan merkitys lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa on suuri lapsen viettäessä mahdollisesti valtaosan valveaoloajastaan varhaiskasvatuksessa.

Vuorovaikutuksen merkitys varhaiskasvatuksessa on suuri. Varhaiskasvattajan tehtävänä on luoda mahdollisimman pysyvä vuorovaikutuksellinen suhde lapsen kanssa. Vuorovaikutuksen avulla varhaiskasvattajan on mahdollista tutustua lapseen ja siihen millainen ihminen hän on. Lapseen tutustuminen on tärkeää, koska

tuntiessaan lapsen varhaiskasvattaja pystyy tarjoamaan lapselle soveltuvaa kasvatusta ja valitsemaan parhaimmat keinot sen toteuttamiseksi. Vuorovaikutus ja tutustuminen luovat myös edellytykset turvallisuuden tunteen syntymiseen lapsen ja aikuisen välille. (Salminen 2022, 167–180.) Turvallinen vuorovaikutussuhde antaa lapselle mahdollisuuden olla oma itsensä ja lähestyä aikuista tarvittaessa luottaen siihen, että aikuinen vastaa hänen tarpeisiinsa.

Kysymysten esittäminen on lapselle luontainen tapa kasvattaa ymmärrystään ympäröivästä maailmasta. Lapsi ei odota tiettyä hetkeä kysymyksiensä esittämiselle vaan kysyy mieltä askarruttavista asioista spontaanisti keneltä tahansa turvallisen tuntuiselta aikuiselta (Cacciatore 2007, 41). Kasvattajan ei tarvitse osata vastata oikein kaikkiin kysymyksiin, vaan tärkeintä on avoin ja salliva suhtautuminen lapsen esittämiin kysymyksiin. Kasvattajan olisi hyvä varautua mahdollisiin kysymyksiin etukäteen, jolloin hänellä on paremmat mahdollisuudet antaa lapselle mahdollisimman ikätasoista ja totuudenmukaista tietoa. (Cacciatore 2007, 42; Balter, van Rihjn & Davies 2016, 17.)

Varhaiskasvattajan ammattitaitoon sisältyy sensitiivinen työote. Sensitiivisyydellä tarkoitetaan kykyä havaita lapsen tunteita ja tarpeita. Sensitiivisen lähestymistavan kautta voi nähdä uusia pedagogisia mahdollisuuksia eri tilanteissa. Sensitiivinen varhaiskasvattaja kykenee huomioimaan lapsen sanattomia sekä kehollisia viestejä ja tunteita, ja muuttamaan omaa toimintaansa vastaamaan lapsen tarpeita. Pystyäkseen vastaamaan lapsen tarpeisiin, vaatii se varhaiskasvattajalta sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen tuntemista. (Ahonen & Roos 2019, 25; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 42.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) nostetaan useasti esille varhaiskasvattajien toteuttama toiminnan mallintaminen yhtenä opetuksen ja kasvatuksen välineenä. Kuten aiemmin mainittua, lapsi oppii mallintamalla toisten ihmisten toimintaa. Varhaiskasvattaja voi käyttää mallintamista tietoisena työvälineenä ja opettaa sen avulla lapselle uusia taitoja, toimintatapoja tai ajatusmalleja. Varhaiskasvattajan tulee olla myös tietoinen siitä, että lapset ottavat mallia hänen toiminnastaan myös silloin, kun hän ei varsinaisesti itse käytä sitä työmenetelmänä. Siksi varhaiskasvattajan tulisi olla hyvin tarkka millä tavalla hän ajatuksiin ja mielipiteitään ilmaisee ja miten toimii erilaisissa tilanteissa.

Varhaiskasvattajan tehtäviin kehotunnekasvattajana kuuluu toteuttaa seksuaalikasvatusta lapsille. Varhaiskasvatuksessa toteutettava kehotunnekasvatus tukee kotona toteutettavaa seksuaalikasvatusta. Varhaiskasvattajan tehtävänä on tuoda pienten lasten seksuaalisuuteen liittyviä aiheita yleiseen keskusteluun ja mahdollistaa, että niitä tulee kirjatuiksi lapsen omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan yhdessä muiden käsiteltävien aiheiden kanssa. Varhaiskasvattajan olisi myös hyvä jakaa huoltajille tietoa kehotunnekasvatuksesta. Vanhempainillat voivat olla hyviä foorumeita tiedonjakamiselle. (Kankkunen & Takala 2016, 190–192.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien kokemusten kautta, miten kehotunnekasvatus toteutuu varhaiskasvatuksessa ja mitkä tekijät vaikuttavat kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tarjota varhaiskasvattajille mahdollisuus saada vertaiskokemuksia ja varmuutta toimia kehotunnekasvattajana. Lisäksi opinnäytetyön avulla haluttiin tuoda kehotunnekasvatusta sekä terminä että toimintana tutummaksi ja helpommin lähestyttäväksi.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten kehotunnekasvatuksen osa-alueet toteutuvat varhaiskasvatuksessa?
2. Mitkä tekijät vaikuttavat kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa?

4.2 Toteutus ja menetelmät

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Kangasalan kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Tarve opinnäytetyön aiheelle nousi esiin Kangasalan varhaiskasvatuksessa vuonna 2022 julkaistun Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä, sillä kyseisessä asiakirjassa on ensimmäistä kertaa kirjattu lasten ikätasoinen seksuaalisuus ja kiinnostus omaan kehoon sekä kasvattajan rooli näiden sensitiivisessä ohjaamisessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 51). Aiemmissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016; 2018) asiaa ei vielä mainita.

Opinnäytetyössä sovellettiin triangulaatio-menetelmää, joka tarkoittaa erilaisten aineistojen ja menetelmien hyödyntämistä yhdessä samassa tutkimuksessa. Triangulaatio-menetelmällä on mahdollista saada kattavampi kuva tutkittavasta aiheesta. Tässä opinnäytetyössä käytettiin aineistotriangulaatiota, joka tarkoittaa eri aineistojen yhdistämistä samassa tutkimuksessa. (Eskola & Suoranta 1998, 69.)

Opinnäytetyössä hyödynnettiin sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista aineistonkeruumenetelmää. Aineistonkeruun ensimmäinen vaihe toteutettiin kyselyllä (liite 1), joka osoitettiin ensin Kangasalan kaupungin varhaiskasvattajille. Vähäisen vastausmäärän vuoksi kysely laajennettiin avoimeksi suuremmalle vastaajajoukolle julkaisemalla se internetissä varhaiskasvattajien sosiaalisen median ryhmässä. Kyselyyn tuli 27 kappaletta vastauksia, joista 20 vastausta Kangasalan varhaiskasvattajilta ja seitsemän sosiaalisen median kautta. Ensimmäisessä vaiheessa painottui kvantitatiivinen menetelmä, mikä mahdollisti suuremman vastaajajoukon hyödyntämisen sekä saatujen tuloksien sujuvamman vertailun. Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimusmenetelmä perustuu mitattaviin asioihin ja numeeriseen mittaamiseen. Kvantitatiivisesti kerätty aineisto on laitettavissa tilastollisesti käsiteltävään muotoon. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 140.)

Kysely laadittiin hyödyntäen aiemmin mainittua Väestöliiton kehotunnekasvatuksen osa-aluejaottelua (ks. luku 2.4), jonka mukaisesti kysely jaoteltiin eri kysymyskokonaisuuksiin. Kyselyssä käytettiin asteikkokysymyksiä, joiden asteikko oli 1–10. Lisäksi vastausmahdollisuutena oli valittavissa 'en osaa sanoa'. Asteikkokysymysten avulla määriteltiin kehotunnekasvatuksen osa-alueiden toteutumista varhaiskasvatusryhmissä. Sen lisäksi kyselyssä oli toinen 1–10-asteikollinen väittämäosuus, jossa kartoitettiin yleisesti kehotunnekasvatuksen toteuttamista. Siinäkin oli valittavissa 'en osaa sanoa' -vaihtoehto. Kyselyn lopussa oli myös mahdollisuus vapaan sanan jättämiseen.

Aineistonkeruun toisena vaiheena käytettiin kvalitatiivisena menetelmänä fokusryhmähaastattelua. Kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä tutkitaan asioita, joita ei voida mitata määrällisesti kuten ihmisten kokemuksia tai mielipiteitä ja asenteita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161 & 164.) Toisen

vaiheen tavoitteena oli saada kartoitettua varhaiskasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä sekä mahdollistaa vertaiskokemusten saaminen. Fokusryhmähaastattelu on ryhmämuotoinen tutkimusmenetelmä, jossa on tavoitteena saada selville jokaisen osallistujan näkökulma tutkittavaan aiheeseen. Fokusryhmähaastattelu toteutetaan organisoidusti, ja se taltioidaan myöhempää tulosten analysointia varten. Fokusryhmähaastattelu triangulaatiometodin toisena osana auttaa saamaan laajemman ymmärryksen tutkittavasta aiheesta ja auttaa osaltaan ymmärtämään paremmin kyselylomakkeella saatuja tuloksia. (Ahola, Godenhjelm & Lehtinen 2002, 21 & 30.)

Fokusryhmähaastattelu toteutettiin 29.3.2022 ja siihen osallistui neljä kyselyyn vastannutta varhaiskasvattajaa yhdestä Kangasalan kaupungin varhaiskasvatusyksiköstä. Ryhmähaastattelu toteutettiin etäyhteyksin, jotta osallistujien olisi ollut mahdollista osallistua eri ryhmistä ja varhaiskasvatusyksiköistä. Ryhmähaastattelu nauhoitettiin litterointia varten. Tutkimuksen valmistuttua nauhoitus hävitettiin.

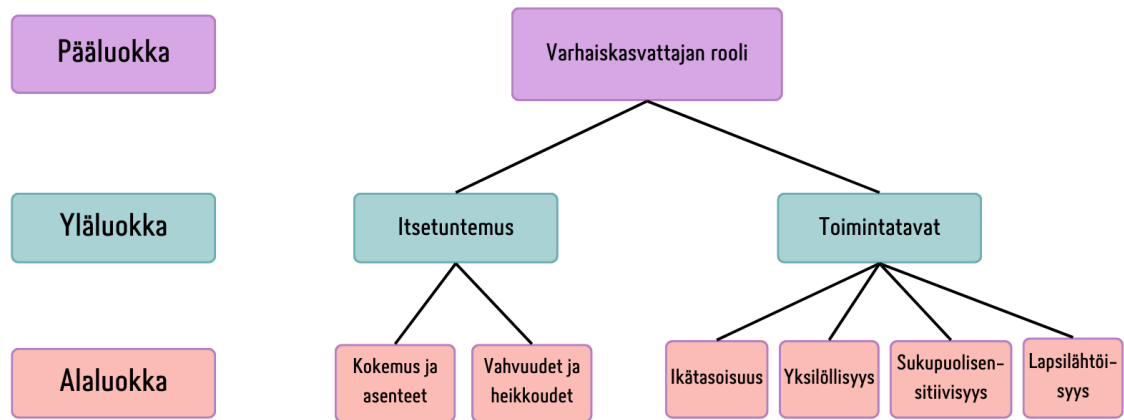
4.3 Aineiston analysointi

Kuten aiemmin on mainittu, aineiston keruu toteutettiin kaksivaiheisena. Tutkimuksen kvantitatiivinen osa eli kysely analysoitiin ensin, koska tuloksia hyödynnettiin aineistonkeruun toisessa vaiheessa. Kyselyn vastauksia analysoitiin hyödyntäen Microsoft Excel -ohjelmaa ja osin SPSS-ohjelmaa. Analysointi aloitettiin tutustumalla vastauksiin. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tuloksia voidaan esittää ja siten analysoida muun muassa erilaisten tunnuslukujen ja graafisten esityksien avulla. Yleisesti käytettyjä tunnuslukuja ovat esimerkiksi moodi eli tyyppiarvo, fraktiilit, mediaani, erilaiset hajontaluvut, huipukkuus ja aritmeettinen keskiarvo. (Kananen 2008a, 43.) Tässä opinnäytetyössä kyselyn tuloksia analysoitiin neljän tunnusluvun mukaan, jotka olivat keskiarvo, tyyppiarvo, mediaani sekä hajontaluvuista vaihteluväli. Tuloksissa keskiarvolla tarkoitetaan aritmeettista keskiarvoa, joka saadaan määriteltä jakamalla havaintojen yhteenlasketut arvot havaintojen lukumäärällä. Tyyppiarvo eli moodi saadaan määrittelemällä, mikä on havaintoaineiston yleisin arvo. Kyselyn tuloksista tutkittu mediaani tarkoittaa ha-

vaintoaineiston keskimmäistä arvoa, silloin jos havaintoja on pariton määrä. Havaintoja ollessa parillinen määrä mediaaniksi valitaan jompikumpi keskimmäisistä arvoista. Hajontaluvuilla ilmaistaan, kuinka suurelle tai pienelle skaalalle havaintoarvot sijoittuvat käytetyllä asteikolla. Vaihteluväliä käyttämällä ilmaistaan saadusta aineistosta pienin ja suurin havainto. (Holopainen & Pulkkinen 2008, 79–81, 83,88–89.) Näiden tunnuslukujen tarkastelun lisäksi tehtiin huomioita erityisen hyvin tai huonosti toteutuvista kehotunnekasvatuksen osa-alueista/yksittäisistä kohdista. Tunnuslukujen tarkastelun ja poikkeamien koonnin jälkeen vastauksia havainnollistettiin tekemällä kaavioita osa-alueiden ja yksittäisten kohtien toteutumisen keskiarvoista.

Tutkimuksen toisessa osassa hyödynnettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa hyödynnetään yleisesti sisällön analyysia. Sisällönanalyysin keinoin tutkittavasta aiheesta muodostetaan tiivistetty ja selkeä sanallinen kuvaus, jotta aineistosta olisi mahdollista saada valideja johtopäätöksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 107–108). Tutkimuksessa hyödynnettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia, joka jaetaan kolmeen vaiheeseen. Nämä vaiheet ovat redusointi, klusterointi ja abstrahointi.

Sisällönanalyysissä ensimmäisenä suoritetaan aineiston redusointi eli pelkistäminen, jossa aineistosta erotellaan tutkimuksen kannalta epäolennainen sisältö pois. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Tässä tutkimuksessa litteroidusta aineistosta merkittiin aluksi yliviivaamalla kaikki tutkimuskysymysten kannalta olennaiset kohdat. Toisena vaiheena suoritetaan aineiston ryhmittely eli klusterointi. Ryhmittelyssä aineistosta kerätyt samaa tarkoittavat ilmaukset vedetään yhteen samaan luokkaan, jolle määritellään yhteinen sisältöä kuvaava nimi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Ryhmittely toteutettiin etsimällä samaan aihealueeseen liittyvät kohdat, jotka merkittiin aihealueittain eri värisin yliviivaustusssein. Kolmantena vaiheena on abstrahointi eli käsitteellistäminen. Tämän vaiheen tarkoituksena on muodostaa teoreettisia käsitteitä käsitellyn aineiston ja aiemman ryhmittelyn pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.) Tässä vaiheessa aihealueittain ryhmiteltyjen aiheiden perusteella muodostettiin aihealueille soveltuvat yläkäsitteet eli pääluokat, joita muodostui kolme. Seuraavassa kuviossa (kuvio 1) on esitetty yhden aineiston analysoinnin tuloksena jäsentyneen pääluokan kehittäminen.

KUVIO 1. Esimerkki Varhaiskasvattajan rooli -pääluokan kehittäminen.

Kuten yllä on mainittu, aineistot analysoitiin eri aikaan ja toisistaan erillisinä kokonaisuuksina. Eri aikainen analysointi antoi aikaa tutustua yhteen aineistoon kerrallaan syvemmin. Vielä tulokset-osiossakin aineistoja käsitellään pääosin erillisinä. Opinnäytetyön johtopäätökset tehtiin kuitenkin yhdistämällä kummastakin aineistoista saatuja tuloksia. Nämä tulokset tukivat ja vahvistivat toisiaan.

5 TULOKSET

5.1 Kehotunnekasvatuksen osa-alueiden toteutuminen varhaiskasvatuksessa

Kyselyllä haettiin vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, jolla selvitettiin, miten kehotunnekasvatusta toteutetaan varhaiskasvatuksessa. Kyselyyn vastatessaan varhaiskasvattajien oli tarkoitus miettiä kehotunnekasvatuksen toteutumista peilaten sitä omaan varhaiskasvatusryhmäänsä ja sen toimintaan.

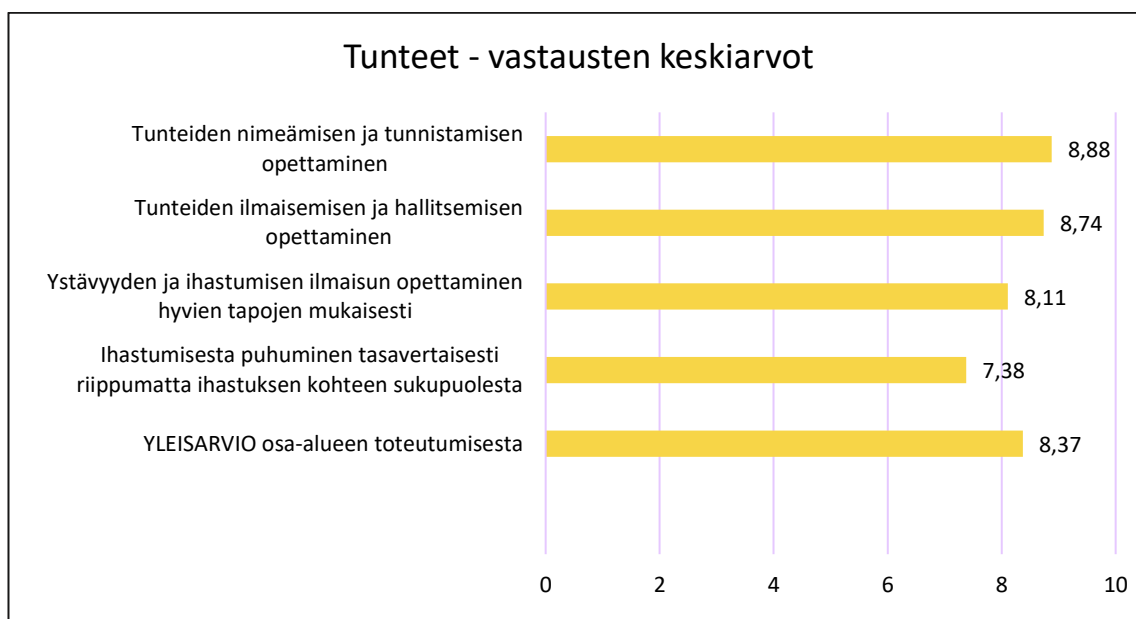
Keho ja kehitys. Keho ja kehitys -osa-alueen vastausten keskiarvot ovat nähtävissä kaaviossa 1. Kuten keskiarvot osoittavat, *kehonosien nimeämisen opettaminen* toteutui vastausten perusteella parhaiten ja *lapsen tukeminen omaan kehoon tutustumisessa* puolestaan heikoiten. Vastauksissa oli suhteellisen pieni hajonta kysymysten *kehonosien nimeämisen opettaminen* sekä *hygienia ja itsestä huolehtimisentaitojen opettaminen* kohdalla. Molemmissa kohdissa vaihteluväli oli 7–10. Vastaavasti suhteellisen suuri vaihtelu (vaihteluväli 4–10) oli *kehonalueiden yksityisyydestä opettaminen* kohdalla. Tässä osa-alueessa yleisarvion tyyppi-arvo sekä mediaani olivat molemmat 9.

KAAVIO 1. Keho ja kehitys – vastausten keskiarvot.

Tunteet. Kaaviossa 2 on nähtävissä Tunteet -osa-alueen vastausten keskiarvot. Kuten keskiarvoista on todettavissa, parhaiten toteutui *tunteiden nimeämisen ja*

tunnistamisen opettaminen. Tässä kohdassa myös hajonta oli pienehkö vaihteluvälin ollessa 7–10. Puolestaan heikoiten arvioitiin toteutuvan *ihastumisesta puhuminen tasavertaisesti riippumatta ihastuksen kohteen sukupuolesta*. Tässä kohdassa oli myös yksi ”ei lainkaan toteudu” -vastaus. Lisäksi vastausten hajonta (vaihteluväli 1–10) oli tämän kysymyksen kohdalla suuri. Tässä osa-alueessa yleisarvion tyyppi-arvo ja mediaani olivat molemmat 9.

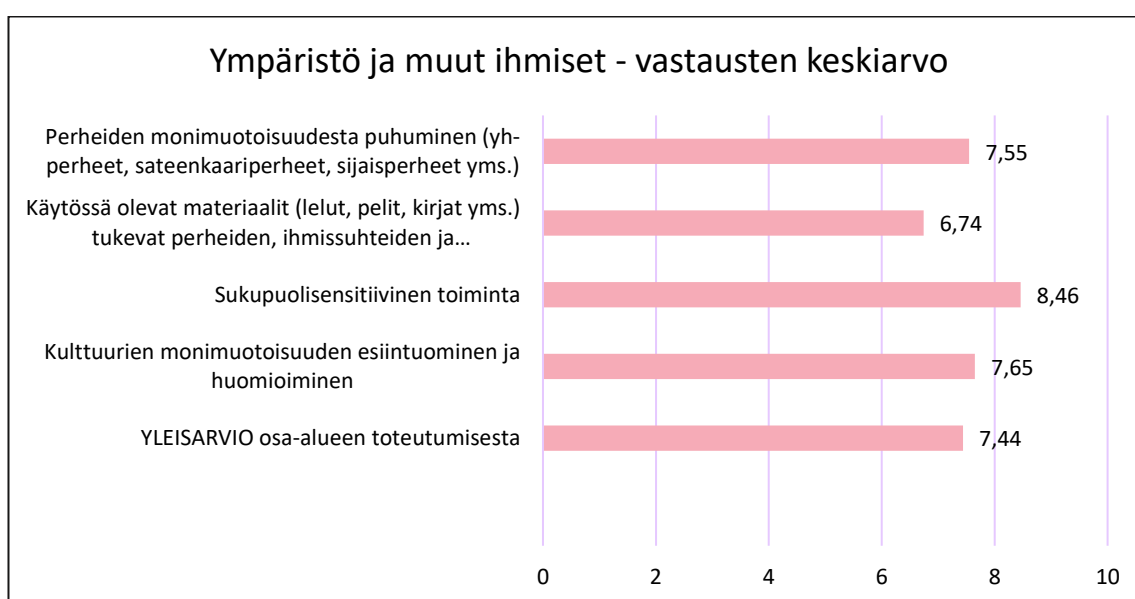
KAAVIO 2. Tunteet – vastausten keskiarvot.

Läheisyys, hyvä olo ja itsetunto. Tämän osa-alueen vastausten keskiarvot ovat nähtävissä kaaviossa 3. Keskiarvot osoittavat, että parhaiten toteutui *lapsen itsetunnon ja myönteisen kehonkuvan vahvistaminen tarjoamalla lapselle hoivaa, hellyyttä, läheisyyttä ja myönteistä kosketusta*. Tässä kohdassa vaihteluväli oli pieni 8–10. Puolestaan heikoiten toteutui *luonteva suhtautuminen lapsen kiinnostukseen kosketella omia sukupuolielimiään*. Tässä kohdassa myös vaihteluväli oli tämän osa-alueen suurin 3–10. Tässä osa-alueessa yleisarvion tyyppi-arvo ja mediaani olivat 9.

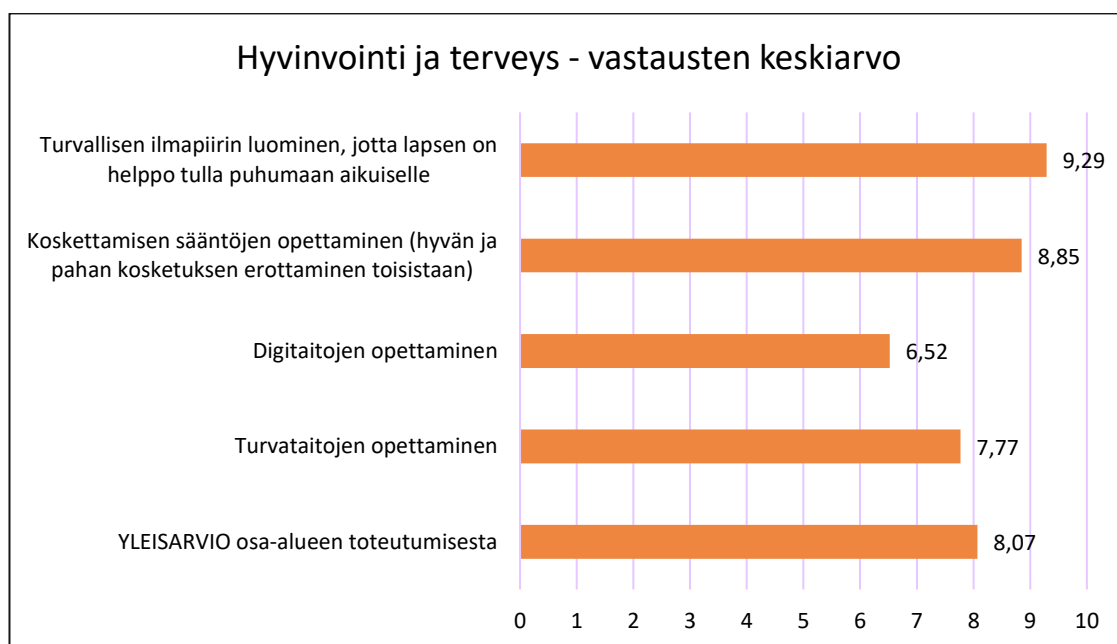
KAAVIO 3. Läheisyys, hyvä olo ja itsetunto – vastausten keskiarvot.

Ympäristö ja muut ihmiset. Kaaviossa 4 on nähtävissä osa-alueen vastausten keskiarvot. Kuten keskiarvot osoittavat, parhaiten toteutui *sukupuolisensitiivinen toiminta*. Puolestaan heikoiten arvioitiin toteutuvan *käytössä olevat materiaalit tukevat ihmissuhteiden ja elämäntapojen monimuotoisuutta*. Kokonaisuudessaan Ympäristö ja muut ihmiset -osa-alueessa oli paljon hajontaa. Suurin vaihtelu oli kohdissa *perheiden monimuotoisuudesta puhuminen ja kulttuurien monimuotoisuuden esiintuominen ja huomioiminen*, joissa vaihteluväli oli kummassakin 1–10. Näissä kummassakin oli yksi ”ei toteudu lainkaan” -vastaus. Tässä osa-alueessa yleisarvion sekä tyyppi-arvo että mediaani olivat 8.

KAAVIO 4. Ympäristö ja muut ihmiset – vastausten keskiarvot.

Hyvinvointi ja terveys. Tämän osa-alueen vastausten keskiarvot esitetään kaaviossa 5. Keskiarvoista on nähtävissä, että parhaiten toteutui *turvallisen ilmapiirin luominen, jotta lapsen on helppo tulla puhumaan aikuiselle*, vaihteluväli 8–10. Heikoiten toteutui *digitaitojen opettaminen*, vaihteluväli 1–10. Kyseinen kohta oli myös koko kyselyn tasolla kaikkein heikoimmaksi arvioitu yksittäinen kohta (ka. 6,52). Kyseiseen kohtaan oli vastattu kahdesti ”ei toteudu lainkaan”. Lisäksi ”ei toteudu lainkaan” -vastauksia oli kaksi myös kohdassa *turvataitojen opettaminen*. Tässä osa-alueessa yleisarvion sekä tyyppi-arvo että mediaani olivat 8.

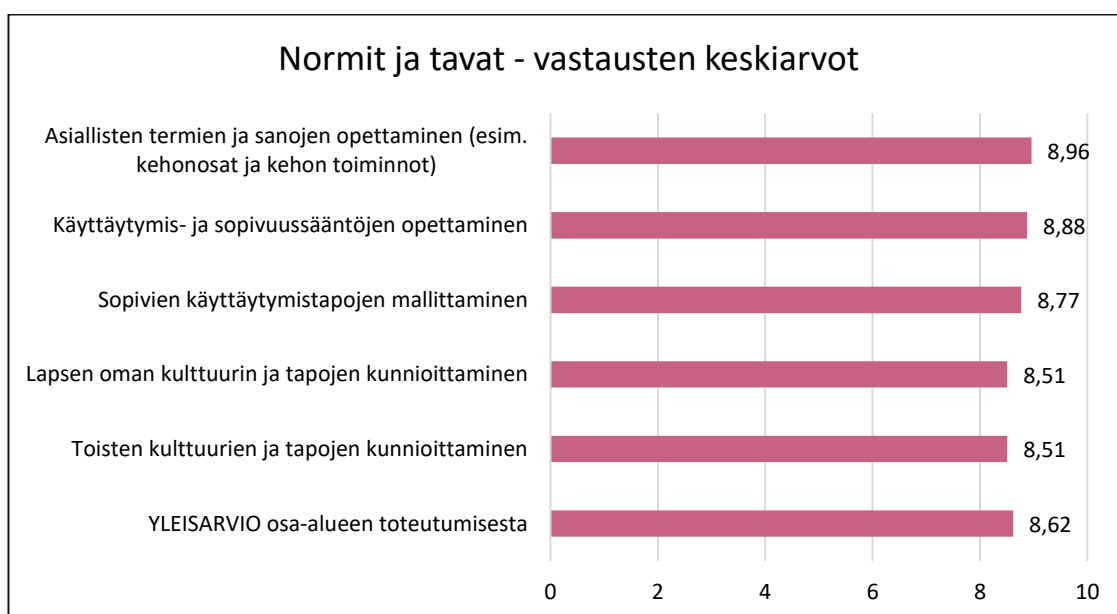
KAAVIO 5. Hyvinvointi ja terveys – vastausten keskiarvot.

Lisääntyminen. Kaaviossa 6 esitetään Lisääntyminen -osa-alueen vastausten keskiarvot. Kuten ne osoittavat, parhaiten toteutui *lapsen rohkaiseminen käsittelemään opittuja asioita leikin kautta*. Heikoiten toteutui *arvostavasti opettaminen erilaisista tavoista, joilla lapsi voi tulla perheeseen*. Kokonaisuudessaan Lisääntyminen oli arvioitu toteutuvan kaikista osa-alueista heikoiten. Osa-alueen jokaisessa kohdassa oli vähintään yksi ”ei toteudu lainkaan” -vastaus. Lisäksi vastauksissa oli suhteellisen paljon hajontaa kaikkien kohtien osalta, vaihteluvälin ollessa kaikissa kohdissa 1–10. Lisääntyminen oli ainoa osa-alue, jonka yleisarviossa oli annettu arvioksi ”ei toteudu lainkaan”. Kyseisen arvion antoi kaksi vastaajaa. Tässä osa-alueessa yleisarvion tyyppi-arvo oli 9, mutta mediaani oli 8.

KAAVIO 6. Lisääntyminen – vastausten keskiarvot.

Normit ja tavat. Osa-alueen vastausten keskiarvot ovat nähtävissä kaaviossa 7. Kuten keskiarvot osoittavat, parhaiten toteutui *asiallisten termien ja sanojen opettaminen* ja puolestaan heikoiten toteutuivat *lapsen oman kulttuurin ja tapojen kunnioittaminen* sekä *toisten kulttuurien ja tapojen kunnioittaminen* -kohdat. Näissä kahdessa kohdassa oli myös huomattavasti eniten hajontaa vastauksissa, vaihteluvälin ollessa molemmissa 2–10. Kokonaisuudessaan osa-alueen eri kohtien keskiarvojen välillä oli koko kyselyn pienin hajonta (matalin keskiarvo 8,51 ja korkein 8,96). Tässä osa-alueessa yleisarvion sekä tyyppiarvo että mediaani olivat 9.

KAAVIO 7. Normit ja tavat – vastausten keskiarvot.

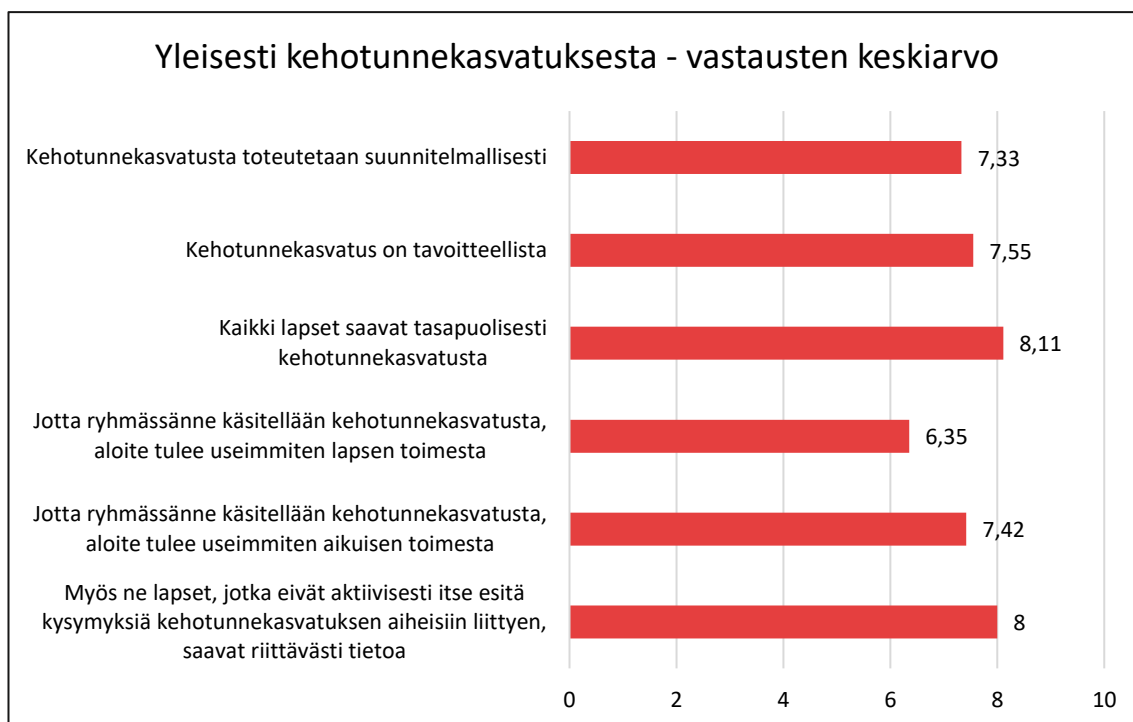
Oikeudet. Kaaviossa 8 on nähtävillä Oikeudet -osa-alueen vastausten keskiarvot. Kuten keskiarvojen perusteella on nähtävissä, parhaiten toteutui *lapsen oikeus saada turvaa, tukea ja suojelua*. Ollessaan oman osa-alueensa parhaaksi arvioitu kohta (vaihteluväli 8–10), oli kyseinen kohta myös koko kyselyn korkeimmaksi arvioitu yksittäinen kohta (ka. 9,51). Heikoiten toteutui *asiallisen ja ikätasoisien tiedon antaminen seksuaalisuudesta*. Oikeudet -osio arvioitiin toteutuvan vastausten keskiarvojen perusteella parhaiten koko kyselyn tasolla. Kuitenkin kohtiin *lapsen omien oikeuksien kertominen lapselle itselleen, lapsen oikeus kysyä kaikesta mukaan lukien seksuaalisuudesta ja oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon* oli jokaiseen vastattu yksi ”ei toteudu lainkaan” -vastaus. Tässä osa-alueessa yleisarvion sekä tyyppi-arvo että mediaani olivat 9.

KAAVIO 8. Oikeudet – vastausten keskiarvot.

Yleisesti kehotunnekasvatuksesta. Kaaviossa 9 on nähtävissä Yleisesti kehotunnekasvatuksesta -osion vastausten keskiarvot. Tässä osiossa esiintyi kaikkien vastausten välillä suhteellisen paljon hajontaa. Lukuun ottamatta kohtaa *myös ne lapset, jotka eivät aktiivisesti itse esitä kysymyksiä kehotunnekasvatuksen aihe-*

siin liittyen, saavat riittävästi tietoa (vaihteluväli 5–10), vaihteluväli oli 2–10. Vastauksissa korostui vahviten se, että kaikki lapset saavat tasapuolisesti kehotunnekasvatusta kyseisessä kohdassa keskiarvon ollessa 8,11.

KAAVIO 9. Yleisesti kehotunnekasvatuksesta – vastausten keskiarvot.

Varhaiskasvattajien tekemiä huomioita. Kyselyn lopussa vastaajilla oli mahdollisuus vapaan sanan jättämiseen. Tällä tavoin haluttiin antaa vastaajille tilaisuus täsmentää vastauksiaan tai kommentoida kyselyn teemoja. Avoimia vastauksia saatiin yhteensä kuusi kappaletta.

Useampi vastaaja toi avoimessa vastauksessaan esille työskentelevänsä pienten ryhmässä, jossa suurin osa lapsista on alle 3-vuotiaita. Sen nähtiin osaltaan vaikuttavan toteutettavaan kehotunnekasvatukseen. Vastauksissa tuotiin esille, että pienten ryhmässä työskenneltäessä jotkin osa-alueet tai kohdat korostuvat luontaisesti enemmän jo arjen pedagogiikassakin. Tällaisia osa-alueita olivat esimerkiksi läheisyyden, turvan ja sylin tarjoaminen sekä kehonosien nimeäminen. Vastaavasti aiheet, jotka eivät vielä ole nousseet lasten omasta kokemusmaailmasta koettiin siitä syystä vielä liian abstrakteiksi lasten ymmärtää ja sen vuoksi aiheita ei oltu vielä käsitelty.

Yhdessä vastauksessa tuotiin esille, kuinka kehotunnekasvatuksen osa-alueet näkyvät ryhmässä, jossa on myös lapsia, joilla on erityistarpeita. Vastauksessa kerrottiin, että ryhmässä korostuvat erityisesti Tunteet, Hyvinvointi ja terveys sekä Normit ja tavat -osa-alueet tai niiden yksittäiset kohdat, kun he käsittelevät erilaisia lasten välisiä vuorovaikutustilanteita. Vastaja kertoi, kuinka ryhmässä harjoitellaan paljon muun muassa toisen hellästi koskettamista, pettymyksen sietokykyä ja sitä, ettei omaa harmia pureta toiseen lapseen fyysisesti.

5.2 Varhaiskasvatuksessa toteutettavaan kehotunnekasvatukseen vaikuttavat tekijät

Fokusryhmähaastattelulla pyrittiin hakemaan vastauksia molempiin tutkimuskysymyksiin painottaen kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen vaikuttavia tekijöitä. Haastateltavat tiesivät ennakolta haastattelun pohjautuvan kyselyn tuloksiin. Haastattelua varten laadittiin Powerpoint-esitys (liite 2), johon oli koostettu tiivistelmät kyselyn tuloksista.

Analyysin tuloksena fokusryhmähaastattelulla saadusta aineistosta muodostui kolme kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen vaikuttavaa tekijää. Ensimmäinen vaikuttava tekijä oli varhaiskasvattajan rooli kehotunnekasvatuksessa, joka voitiin aineiston perusteella katsoa jakautuvaksi itsetuntemukseen ja toimintatapoihin. Toinen vaikuttava tekijä oli toimintaympäristön vaikutus kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen, joka jakautui olosuhteisiin ja resursseihin sekä toimintakulttuuriin liittyviin tekijöihin. Viimeinen vaikuttava tekijä oli kehotunnekasvatus osana kokopäiväpedagogiikkaa. Aineiston mukaan tämä tekijä jakautui suunnitelmallisuuteen ja tilannesidonnaisuuteen.

5.2.1 Varhaiskasvattajan rooli kehotunnekasvatuksessa

Haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että varhaiskasvattajan rooli kehotunnekasvattajana vaikuttaa monin tavoin kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen. Kuten aiemmin mainittua, varhaiskasvattajan rooli kehotunnekasvattajana rakentuu itsetuntemuksesta ja toimintatavoista. Itsetuntemukseen sisältyvät kokemus ja

asenteet sekä vahvuudet ja heikkoudet. Toimintatapoihin nähdään aineiston perusteella kuuluvan ikätasoisuus, yksilöllisyys, sukupuolisensitiivisyys ja lapsilähtöisyys. Seuraavaksi tarkastellaan näitä tekijöitä yksi kerrallaan.

Ensimmäinen itsetuntemukseen sisältyvä tekijä oli **kokemus ja asenteet**. Varhaiskasvattajien vastauksista nousi esille varhaiskasvattajien omien lähtökoh- tien, kokemusten ja asenteiden vaikutus kehotunnekasvattajana toimimiseen. Varhaiskasvattaja tekee työtään kehotunnekasvattajana myös omaa kokemus- maailmaansa hyödyntäen. Täten varhaiskasvattajan oma asenne ja asennoitu- minen kehotunnekasvatuksen teemoihin heijastuu hänen toteuttamaansa työ- hön. Varhaiskasvattajat toivat esille, että varhaiskasvattajina toimii hyvin erilaisia ihmisiä ja henkilökohtaisessa elämässä asioista voidaan olla eri mieltä, mutta työssä tulee huomioida aina ammatillisuus.

Meidän työyhteisössä nää asiat on pinnalla, niin täytyy tiimin kes- ken käydä näitä asioita läpi ja keskustella avoimesti, että miten meillä niitä [kehotunnekasvatuksen osa-alueita] toteutetaan. Ja huomioida, että siviilissä voit olla asioista eri mieltä, mutta työroo- lissa sulla täytyy olla tietynlainen suvaitsevaisuus.

Toinen sisältyvä tekijä oli **vahvuudet ja heikkoudet**. Haastateltavat kertoivat omien kokemuksiansa kautta, että heille on suhteellisen luontevaa käsitellä pien- ten lasten seksuaalisuuteen ja kehotunnekasvatukseen liittyviä aiheita ja tee- moja. He kuitenkin tiedostivat, että aiheiden käsittely ei välttämättä ole kaikille varhaiskasvattajille yhtä luontevaa. Tässä yhteydessä varhaiskasvattajat nostivat esille myös itsereflektion teemoja, kuten omien heikkouksien ja vahvuuksien tie- dostamisen tärkeyden. Kehotunnekasvatuksen eri osa-alueiden käsittelyn help- pous, toteuttaminen ja aiheiden läpikäymisen säännöllisyys, voivat myös riippua osin kehotunnekasvattajan omista vahvuuksista tai heikkouksista. Itselle tutuista aiheista on helpompi käydä jatkuvampaa keskustelua kuin itselle tuntematto- mammista asioista. Eräs varhaiskasvattajista mainitsi itselleen haastavaksi asiaksi digitaitojen opettamisen. Hän koki, että aiheesta on hankala opettaa, koska hänellä ei ollut niin varma olo omista digitaidoistaan.

Ensimmäinen toimintatapoihin sisältyvä tekijä on **ikätaasoisuus**. Haastattelussa varhaiskasvattajat toivat ilmi, että kehotunnekasvatusta toteuttaessaan varhaiskasvattajan on huomioitava lapsen yksilöllinen ikä- ja kehitystaso. Varhaiskasvattajat kertoivat, että ikätaso vaikuttaa, milloin ja miten eri kehotunnekasvatuksen osa-alueita tai niiden yksittäisiä osia käsitellään lasten kanssa. Tiettyjen aihealueiden käsittely korostuu tietyissä ikävaiheissa enemmän. Joidenkin osa-alueiden käsittely koettiin oikea-aikaisemmaksi vasta hieman vanhempien, esimerkiksi esikouluikäisten, lasten kanssa. Yksi tällainen teema oli ihastumiseen liittyvien asioiden käsittely.

Meidän ryhmässä, kun kysymystä ajatteli tossa korostu enemmän se, että ei kauheesti meidän ryhmässä oo tullu puheeksi lapsilta tai leikeissä. Enemmän ajattelin ihastumista kiintymisenä esim. ryhmän aikuiseen. Toki leikkien kautta. Ja joskus leikitty naimisiinmenoa ja kaikenlaista. Näin pienillä ei oo viel tullu esille, että kauheesti puhutais kenestä tykkää. Uskoisin, että enemmän eskarissa ja koulussa jutellaan ja käydään läpi.

Toinen toimintatapoihin kuuluva tekijä on **yksilöllisyys**. Varhaiskasvattajat toivat esille lapsen yksilöllisyyden huomioimisen tärkeyden. Varhaiskasvattajat kertoivat, että lasten yksilöllisyys ja erilaiset tarpeet huomioidaan myös kehotunnekasvatuksen teemoja läpikäydessä. Jos lapsella on esimerkiksi kielellisiä haasteita, on opetuksen tukena käytetty kuvia ja opeteltu vaihtoehtoisia tapoja mielipiteen ilmaisulle.

Meidän ryhmässä, kun kaikilla on kielenkehityksen viitettä eli ei välttämättä puhu niin on opeteltu kehollisesti ilmaisemaan, jos ei halua, että kaveri tulee lähelle niin voi laittaa käden eteen tai sitten muuten tulla aikuiselle kertoo. ... Koskettamiseen liittyvissä asioissa on tärkeää tuoda esille, että jos koskettaa sillä lailla, että toista sattuu tai muuten niin tavallaan kuvien kautta näytetään ja käydään läpi. Et sit myös tuodaan se vaihtoehtoinen tapa esille, että näytetään myös kuva ja kerrotaan, miten mieluummin toimitaan. Ja että ei vaan kielletä vaan näytetään vaihtoehtoinen tapa toimia varsinkin näille, joilla sitä puhetta ei ole.

Lisäksi he kertoivat, että varhaiskasvattajien tulee huomioida esimerkiksi lapsen ja hänen perheensä kulttuuritausta ja sen mahdollinen vaikutus toimintatapoihin. Yksi varhaiskasvattaja toi ilmi, kuinka varhaiskasvattajien pitää pystyä kohta-

maan erilaiset ja erikulttuuriset perheet ennakkoluulottomasti ja oltava kiinnostuneita heidän tavoistaan ja siitä, miten ne voitaisiin huomioida varhaiskasvatuksen arjessa.

Kolmas toimintatapoihin sisältyvä tekijä on **sukupuolisensitiivisyys**. Varhaiskasvattajat pohtivat myös sukupuolisensitiivisyyttä ja sen merkitystä varhaiskasvatuksessa kehotunnekasvatuksen näkökulmasta tarkasteltuna. Heidän mielestään on tärkeä ohjata lapsia toimimaan ja tekemään valintoja lasten omista mielenkiinnonkohteista lähtien välittämättä vanhanaikaisista sukupuolittuneista ennako-oletuksista, joita saattaa yhä esiintyä jopa lasten omissa puheissa.

Ihan lapsilta iteltä tulee, että 'en voi ottaa tätä, kun tää on poikien värinen lelu' ja siitä jutellaan ja jopa korjataan.

Varhaiskasvattajat kertoivat, että lasten kanssa on tarpeen käydä läpi, että jokainen saa tykätä mistä vain väreistä ja pukeutua millaisiin vaatteisiin haluaa. Varhaiskasvattajat jakoivat ajatuksiaan myös siitä, kuinka heidän on tärkeää omalla esimerkillään ja toiminnallaan osoittaa lapsille, että esimerkiksi tietyt värit, lelut tai leikit eivät ole sidottu vain tiettyyn sukupuoleen.

Sama toi leikin valinta. Toki on paljon aikuisen vastuulla, että näyttää sen lapsille, että on ok mennä mihin vaan leikkiin. Ja ei markkinoi sitä mitenkään tietynlaiseks leikiks, että sinne saa mennä kuka vaan. Ja kuka vaan saa laittaa sen roolimekon päälle.

Viimeinen toimintatapoihin sisältyvä tekijä on **lapsilähtöisyys**. Varhaiskasvattajat kertoivat, kuinka moni kehotunnekasvatuksen teemoihin liittyvä asia tulee käsittelemään lasten esittämien kysymyksien pohjalta. Varhaiskasvattajat keskustelivat, kuinka tärkeää on pysähtyä lasten kysymysten äärelle ja antaa vastaus lapsentasoisesti. Varhaiskasvattajat toivat esille, kuinka kysymyksiin vastaamisen lisäksi on aikuisen vastuulla vastata lapsen tarpeisiin kokonaisvaltaisesti. Varhaiskasvattajat keskustelivat turvallisen läheisyyden antamisesta ja siitä, kuinka sen tulisi tapahtua lapsilähtöisesti.

Ite oon koittanu muistaa, että ihan halauksen tai sylin antaminen tulisi lapsen omasta aloitteesta. Ja me ei ite mentäis vain omasta halusta,

vaan se tulisi lapselta siten, että hän tulisi itse ensin lähelle. Ja kysyttäisiin, että saako silittää tai saako halata. Muutenki ryhmässä lasten kesken harjotellaan, että he kysyis sitä kaverilta.

Heidän mielestään oli tärkeää, että aikuiset ovat lasten saatavilla, mutta esimerkiksi syliin tuleminen tai halaaminen tulisi tapahtua lapsen aloitteesta. He toivat esille, kuinka tärkeää on omalla esimerkillä ja mallintamisella osoittaa myös lapsille, kuinka toisen koskettamiseen on aina pyydettävä lupa.

5.2.2 Toimintaympäristön vaikutus kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen

Toimintaympäristön vaikutukset kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen nähtiin aineiston perusteella rakentuvan olosuhteista ja resursseista sekä toimintakulttuuriin liittyvistä tekijöistä. Olosuhteisiin ja resursseihin nähtiin kuuluvan materiaalit, ryhmien ikäjakauma ja rajalliset aikaresurssit. Toimintakulttuuriin liittyviä tekijöitä nähtiin olevan varhaiskasvatussuunnitelma ja koulutus. Näitä tekijöitä tarkastellaan seuraavaksi yksi kerrallaan.

Ensimmäinen olosuhteisiin ja resursseihin sisältyvä tekijä on **materiaalit**. Varhaiskasvattajat kertoivat, miten materiaalit ja niiden saatavuus vaikuttavat kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen. Varhaiskasvattajat toivat ilmi, että tänä päivänä on aiempaa enemmän saatavilla erilaisia materiaaleja kehotunnekasvatuksen teemojen käsittelyyn. Varhaiskasvattajat mainitsivat lastenkirjallisuuden, jossa kehotunnekasvatuksen teemoja kuten esimerkiksi perheiden moninaisuutta käsitellään neutraalisti ja lastentasoisesti. He nostivat esille myös Väestöliiton ja Pikku Kakkosen tuottamat materiaalit, jotka ovat helposti internetissä kaikkien saatavilla. Varhaiskasvattajat kertoivat, kuinka valmiit materiaalit ovat auttaneet heitäkin kehotunnekasvatuksen toteuttamisessa.

Ollaan tosi kiitollisia noista materiaaleista, mitä esim. Pikku kakkonen ja Väestöliitto tekee ja päivittää koko ajan. Asioita voidaan käydä niiden kautta ja ne helpottaa keskustelua ja muutenkin käsiteltävän aiheen läpikäymistä.

Varhaiskasvattajat keskustelivat myös siitä, kuinka leikkiympäristöjä suunniteltaessa olisi hyvä ottaa huomioon monimuotoisuuden näkökulmia. Leikkiympäristöjä rikastuttamalla annetaan tilaa monimuotoisuudelle. Varhaiskasvattajat mainitsivat esimerkkinä erilaiset ja eri ihonsävyiset vauvanuket. Heidän mielestään olisi tärkeää, että lapset näkisivät varhaiskasvatusympäristössään itseään muistuttavia ja erinäköisiä leluja ja kuvia. Omissa ryhmissään he olivat pyrkineet huomioidaan nämä asiat.

Toinen olosuhteisiin ja resursseihin sisältyvä tekijä on **ryhmien ikäjakauma**. Varhaiskasvattajat toivat ilmi, miten ryhmän ikäjakauma vaikuttaa kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen. Eri ikäisten lasten kanssa työskenneltäessä painottuu kehotunnekasvatuksen eri osa-alueet ja se, missä tilanteissa niitä käydään läpi. Varhaiskasvattajat kertoivat, että pienten ryhmässä (0–3-vuotiaat) teemoja käydään usein läpi leikin yhteydessä tai hoivatilanteissa esimerkiksi kehonosia nimeämällä tai sopivia vessakäytäntöjä opettelemalla. Puolestaan isojen ryhmässä (3–6-vuotiaat) ja eskariryhmissä asioita voidaan käsitellä jo helpommin myös suunnitelmallisten yhteisten keskustelujen kautta.

Varhaiskasvattajat kertoivat, kuinka kehotunnekasvatuksen aloittaminen jo pienten ryhmässä auttaa lapsia tulemaan tutuksi aiheiden ja termien kanssa. Tämän johdosta, lasten kasvaessa ja mahdollisesti siirtyessä isompien lasten ryhmiin, voi olla helpompaa siirtyä käsittelemään seuraavia kehotunnekasvatuksen teemoja.

Viimeinen olosuhteisiin ja resursseihin sisältyvä tekijä on **rajalliset aikaresurssit**. Haastattelussa varhaiskasvattajat mainitsivat myös kiireen tuomat haasteet kehotunnekasvatuksen toteuttamisessa. He kuvailivat esimerkiksi siirtymätilanteiden (pukeminen, riisuminen ja vessassa käynti yms.) olevan monesti hektisiä. Näissä tilanteissa lapsilta saattaa luontevasti nousta kehotunnekasvatukseen liittyviä kysymyksiä tai ajatuksia, mutta niiden käsittely saattaa jäädä vajaaksi tai kesken kokonaan, koska tilanteesta on jo siirryttävä seuraavaan. Jos näissä tilanteissa on mahdollista toimia ainoastaan yhden tai parin lapsen kanssa kerrallaan, myös asioiden käsittely onnistuu paremmin. Silloin on myös helpompi ottaa huomioon lasten tarpeet ja heränneet kiinnostuksen kohteet.

Toimintakulttuuriin liittyviä tekijöitä ovat **varhaiskasvatussuunnitelma ja koulu-**
tus. Varhaiskasvattajat keskustelivat kehotunnekasvatuksesta osana varhais-
kasvatussuunnitelmaa. He toivat esille, kuinka tärkeää on käsitellä kehotunne-
kasvatusta yhtä suunnitelmallisena osana kuin varhaiskasvatussuunnitelman
muitakin osa-alueita. He toivat esille, kuinka kehotunnekasvatusta on alettu to-
teuttamaan heillä suunnitelmallisemmin ja tavoitteellisemmin sen jälkeen, kun se
tuli lisätyksi Kangasalan kunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Samassa
yhteydessä varhaiskasvattajat kertoivat saamastaan koulutuksesta aiheeseen
liittyen ja siitä, kuinka sitä on ollut lisääntyvässä määrin Kangasalla. He korostivat
koulutuksen merkitystä siinä, että kehotunnekasvatusta on alettu käsitellä ai-
heena enemmän.

Sen lisäksi, että kehotunnekasvatusta toteutetaan Kangasalan varhaiskasvatuk-
sessa ryhmissä, varhaiskasvattajat kertoivat heillä järjestettävän myös teemavii-
kon aiheeseen liittyen. Tämä kehotunnekasvatusviikko järjestetään yhteisesti
koko Kangasalan varhaiskasvatuksessa kaikissa yksiköissä. Viikkoa on järjestä-
mässä aiheeseen nimetty tiimi. Kehotunnekasvatusviikolle tiimi on koonnut erilai-
sia vinkkejä ja toimintaa toteutettavaksi viikon jokaiselle päivälle.

5.2.3 Kehotunnekasvatus osana kokopäiväpedagogiikkaa

Aineiston perusteella kehotunnekasvatuksen nähtiin toteutuvan vahvasti koko-
päiväpedagogiikassa. Sen nähtiin toteutuvan sekä suunnitelmallisesti että tilan-
nesidonnaisesti. Aineiston mukaan suunnitelmallisuus koostui tavoitteellisuu-
desta, aikuisen johdattelusta ja ohjatusta leikistä. Tilannesidonnaisuuteen nähtiin
kuuluvan hoivatilanteet, lasten mielenkiinnon herääminen, lasten esittämät spon-
taanit kysymykset sekä vapaasta leikistä nousevat asiat. Seuraavaksi tarkastel-
laan näitä tekijöitä yksitellen.

Ensimmäinen suunnitelmallisuuteen liittyvä tekijä on **tavoitteellisuus**. Varhais-
kasvattajat kertoivat, kuinka omassa työssään kehotunnekasvattajana on tärkeää
huomioida tavoitteellisuuden näkökulma. He toivat esille, kuinka kehotunnekas-
vatuksen tulisi olla samalla tavoin suunnitelmallista ja tavoitteellista kuten muut-
kin varhaiskasvatussuunnitelman osa-alueet. Varhaiskasvattajat korostivat,

että asioiden käsitteleminen on aikuisen vastuulla ja on tärkeää, että kaikki asiat tulevat jollain tavalla käsitellyiksi, edes puheeksi ottamalla.

Toinen suunnitelmallisuuteen liittyvä tekijä on **aikuisen johdattelu**. Varhaiskasvattajat keskustelivat, miten kehotunnekasvatukseen liittyvä aihe nousee esille, ja tekeekö aloitteen lapsi vai aikuinen. Heidän mielestään on tärkeää vastata lapsen tarpeisiin ja kysymyksiin siinä hetkessä, kun lapsi tarpeensa esittää. He laittoivat kuitenkin painoarvoa aikuisen johdattelulle tiedonannossa. Varhaiskasvattajat kertoivat, että toisinaan lapsi esittää mieltä askarruttavan kysymyksen, josta aikuinen ottaa kopin. Aikuinen saattaa johdatella keskustelua ja laajentaa käsiteltäviä aiheita, jolloin voi syntyä tavoitteellinen keskustelu. Toisissa tilanteissa aikuinen toimii lähtökohtaisesti keskustelun aloittajana, jotta kaikki tärkeät asiat tulevat käsitellyiksi. Varsinaisia ohjattua tuokioita kehotunnekasvatuksen teemoissa on enemmän vasta esikouluikäisillä ja erityisesti koulumaailmassa.

Viimeinen suunnitelmallisuuteen liittyvä tekijä on **ohjattu leikki**. Keskustelussa nousi esille, ohjatun leikin merkitys myös kehotunnekasvatusta toteutettaessa. Ohjatussa leikissä kehotunnekasvatuksen teemoja voidaan käsitellä lapsentasoisesti luontevasti. Yksi varhaiskasvattajista kertoi esimerkin omasta ryhmästään, jossa oli harjoiteltu roolileikkiä. Ohjatussa leikissä teemana oli leikkiä perhettä siten, että jokainen lapsi sai valita oman roolinsa perheestä. Kaksi lasta olivat ilmaisseet haluavansa olla äitejä. Toinen lapsista perääntyi toiveestaan olla äiti, kun äidin rooli oli jo annettu toiselle. Varhaiskasvattaja oli keskustellut aiheesta ryhmänsä kanssa ja kertonut, että perheessä voi olla kaksi äitiä. Tästä saatiin johdatellen keskustelu perheiden monimuotoisuudesta.

Ensimmäinen tilannesidonnaisuuteen kuuluva tekijä on **hoivatilanteet**. Kuten aiemmin mainittu, hoivatilanteissa, kuten vaipanvaihtotilanteissa, on mainio tilaisuus käydä läpi kehotunnekasvatuksen teemoja. Varhaiskasvattajat kertoivat, että näissä tilanteissa lapsilta nousee usein luontaisesti ajatuksia ja kysymyksiä esimerkiksi omaan kehoonsa liittyen. Näitä esiin nousevia asioita käsitellään tilanteessa yhdessä lasten kanssa. Myös muissa hoivatilanteissa tulee luontevasti käsitellyiksi kehotunnekasvatuksen aiheita. Varhaiskasvattajat antoivat esimerkiksi, kuinka esimerkiksi turvallista läheisyyttä voidaan harjoitella, kun lapsi on sylissä tai haluaa syliin.

Toinen tilannesidonnaisuuteen liittyvä tekijä on **lasten mielenkiinnon herääminen**. Varhaiskasvattajat keskustelivat aiheesta. He kokivat, että lapset ovat vastaanottavaisempia uudelle tiedolle sitten, kun mielenkiinto aiheeseen herää. He kertoivat, kuinka kehotunnekasvatuksen teemoja saatetaan käsitellä tai painottaa ryhmissä eri vaiheissa sen mukaan, mitkä teemat kiinnostavat lapsia kyseisellä hetkellä. He toivat esille, kuinka esimerkiksi ihastumisen teemoista puhuminen saattaa vaihdella hyvin paljon ryhmän mukaan.

Tuntuu, että ihastuksista puhuminen vaihtelee. Joinain vuosina on enemmän ”mä oon ihastunut tohon ja toi on mun tyttöystävä” -keskusteluja. Tänä vuonna ei oo ollu ollenkaa tommosta, joten kai se on vaihtelevaa.

Varhaiskasvattajat toivat esille, kuinka kiinnostus saattaa nousta esiin lasten keskinäisissä keskusteluissa tai leikeissä. Näitä tilanteita havainnoimalla varhaiskasvattajat voivat huomata kiinnostuksen ja ottaa aiheita käsittelyyn lasten kanssa. Varhaiskasvattajat kertoivat esimerkkinä, kuinka perheiden monimuotoisuus on enemmän esillä silloin, kun kyseisessä ryhmässä on lapsia erilaisista perhetaustoista.

Kolmas tekijä on **lasten esittämät spontaanit kysymykset**. Varhaiskasvattajien keskuudesta nousi esille yhtenä hyvin tärkeänä asiana vastata lapsilta esiin nouseviin kysymyksiin ja ajatuksiin. Lapset saattavat esittää kysymyksiä missä ja milloin vain. Yksi varhaiskasvattaja antoi esimerkkinä, kuinka hänen ryhmänsä lapsi oli ruokailutilanteessa ihmetellen kertonut hänelle nähneensä kaksi aivan samannäköistä lasta. Asiaa oli mietitty yhdessä lapsen kanssa, että miksi kaksi lasta olivat täysin samannäköisiä. Lapsen kanssa puhuttiin kaksosista, ja siitä mitä se tarkoittaa.

Viimeinen tilannesidonnaisuuteen vaikuttava tekijä on **vapaasta leikistä nousevat asiat**. Leikki on iso osa lasten varhaiskasvatuspäivää. Varhaiskasvattajat keskustelivat, kuinka kehotunnekasvatukseen liittyviä teemoja näkyy myös lasten vapaassa leikissä.

Lasten leikkiessä vauvanukeilla he huomas, että yhdellä oli jalka irronnu ja lapset oli heti että ei sillä voi leikkiä. Sitten juteltii siitä, että

voidaa yrittää korjata mutta on myös ihmisiä, joilla ei oo toista jalkaa. Ja voi hyvin leikkiä nukella, jolla ei oo toista jalkaa. Näitä siinä leikin ohessa käydään läpi.

Vapaan leikin lapset kehittävät itse, ja niissä näkyy monesti heitä juuri sillä hetkellä kiinnostavat asiat. Varhaiskasvattajat keskustelivat, että lasten vapaata leikkiä tarkkailemalla varhaiskasvattaja voi löytää tilaisuuksia käydä läpi kehotunnekasvatuksen aiheita, jotka nousevat lasten leikeistä.

5.3 Tuloksien yhteenvetoa

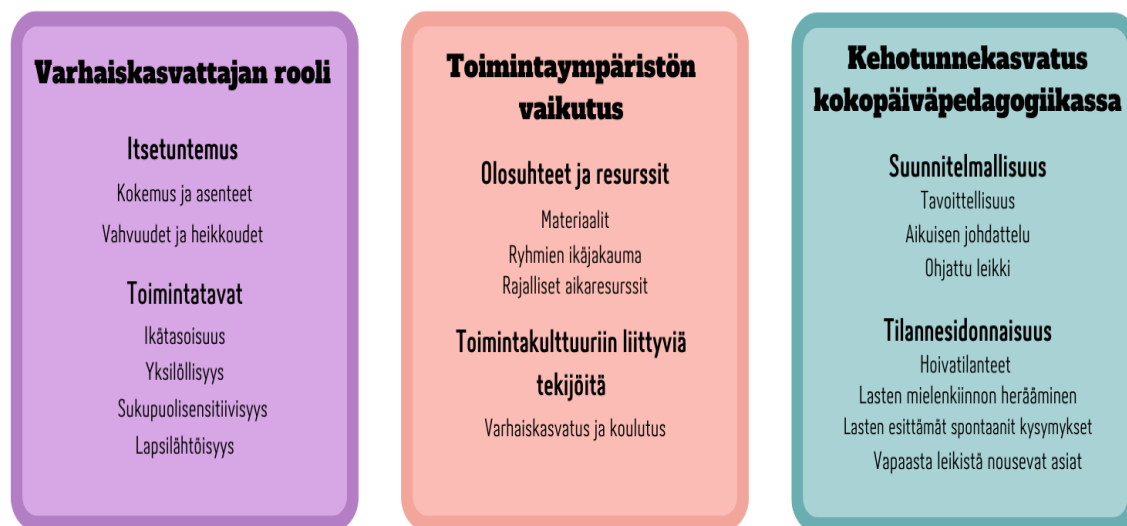
Kaaviossa 10 esitetään kehotunnekasvatuksen kahdeksan osa-alueen keskiarvot vastausten keskiarvojen perusteella. Kuten kaaviosta on nähtävissä, kehotunnekasvatuksen osa-alueista parhaiten toteutuu Oikeudet-osa-alue. Se sai sekä koko osa-alueen yleisarvion keskiarvon (ka. 9,11) että yksittäisten vastausten keskiarvon (ka. 8,98) mukaan korkeimmat tulokset. Kyselyn perusteella heikoiten toteutuu Lisääntyminen-osa-alue yksittäisten vastausten keskiarvolla 7,33.

KAAVIO 10. Osa-alueiden keskiarvot vastausten perusteella.

Kuten on nähtävissä, vahvimaksi ja heikoimmaksi arvioitujen osa-alueiden välillä on jonkin verran eroa. On kuitenkin hyvä huomata, että heikoimmaksikin arvioitu osa-alue on asteikolla 1–10 arvioitu toteutuvan suhteellisen vahvasti, arvion ollessa selkeästi yli asteikon puolivälin.

Saatujen tulosten perusteella kehotunnekasvatuksen toteutumiseen vaikuttaa kolme päätekijää. Kuten aiemmin mainittua, nämä tekijät ovat varhaiskasvattajan rooli, toimintaympäristön vaikutus ja kehotunnekasvatus osana kokopäiväpedagogiikkaa. Seuraavassa kuviossa (kuvio 2) on havainnollistettu, mistä nämä tekijät koostuvat.

KUVIO 2. Kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen vaikuttavat tekijät.

Tulosten perusteella varhaiskasvattajan rooli rakentuu varhaiskasvattajan itse-tuntemuksesta ja hänen käyttämistään toimintatavoista. Itsetuntemukseen näh-dään liittyvän varhaiskasvattajan omat kokemukset ja asenteet sekä hänen tie-toisuutensa omista vahvuuksistaan ja heikkouksistaan. Kehotunnekasvattajana toimimisen näkökulmasta varhaiskasvattajan toimintatavoista nähdään korostu-van ikätasoisuuden ja yksilöllisyyden huomioiminen, sukupuolisensitiivisyys sekä lapsilähtöisyys.

Toimintaympäristön vaikutus nähdään tulosten perusteella jakautuvan olosuhteiden ja resurssien vaikutuksiin sekä toimintakulttuuriin liittyviin tekijöihin. Olosuh-teisiin ja resursseihin sisältyvät käytettävissä olevat materiaalit, ryhmien ikäja-kauma ja rajalliset aikaresurssit. Toimintakulttuuriin liittyviä tekijöitä nähdään ole-van varhaiskasvatussuunnitelma sisältöineen ja aiheeseen liittyvä koulutus.

Tulosten perusteella on nähtävissä, että kehotunnekasvatus toteutuu vahvasti kokopäiväpedagogiikassa. Tässä yhteydessä kokopäiväpedagogiikka sisältää

sekä suunnitelmallista että tilannesidonnaista toimintaa. Suunnitelmalliseen toimintaan liittyy tavoitteellisuus, aikuisen johdattelu ja ohjattu leikki. Puolestaan tilannesidonnaisuuteen liittyy hoivatilanteissa tapahtuva pedagogiikka, lasten mielenkiinnon herääminen ja heidän esittämänsä spontaanit kysymykset sekä vapaasta leikistä nousevat asiat.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kuten aiemmin mainittua, pienten lasten seksuaalisuuden huomioiminen ja tukeminen on kirjattuna ensimmäisen kerran vuoden 2022 varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirjaan. Kyseisen asiakirjan ollessa päivityksen alla Väestöliitto teki vuonna 2021 kannanoton, jotta myös lasten kehotunnekasvatus tai lasten ikätasoinen seksuaali- tai turvataitokasvatus tulisivat mainituiksi, mutta ainaakaan vielä niitä ei asiakirjasta löydy. Näiden lisäysten avulla haluttiin turvata lasten oikeus saada seksuaalisuuteen liittyviä tietoja ja taitoja heidän ikätasolleen sopivalla tavalla. (Kannanotto lausuntoon Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 2022 2021, 1–2.) Sen sijaan Kangasalan varhaiskasvatussuunnitelmaan 2022 on kirjattu kehotunnekasvatus terminä ja selitetty auki, mitä siihen tulee sisällyttää (Kangasalan varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 27). Yhteisten käytäntöjen ja toimintatapojen sekä esihenkilön tuen nähdään auttavan varhaiskasvattajia käsittelemään pienten lasten seksuaalisuutta (Balter, van Rihjn & Davies 2016, 16–17; Ingman-Friberg 2016, 44). Kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on yksi keino ohjata näiden yhteisten käytäntöjen ja toimintatapojen muodostamisessa ja ylläpitämisessä. Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan nähdä, että kehotunnekasvatuksen ollessa kirjattuna varhaiskasvatussuunnitelmaan, tukee se kehotunnekasvatuksen toteutumista varhaiskasvatuksessa.

Aiemmin todetun mukaan, kehotunnekasvatus rakentuu kahdeksasta osa-alueesta, joihin kuuluu erilaisia tietoa ja taitoja, joita opetetaan lapselle lapsentasoisesti (Mitä on kehotunnekasvatus n.d. 3). Opinnäytetyössä selvitettiin, miten kehotunnekasvatuksen osa-alueet toteutuvat varhaiskasvatuksessa. Vastausten perusteella osa-alueiden toteutumisen välillä on vaihtelevuutta, mutta kokonaisuutena kehotunnekasvatus toteutuu varhaiskasvatuksessa pääosin onnistuneesti. Tämä voidaan todeta kaikkien osa-alueiden yhteenlasketulla keskiarvolla, joka on 8,24 asteikolla 1–10.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että jo 1–6-vuotiaat lapset ovat kiinnostuneita seksuaalisuuteen liittyvistä asioista (Cacciatore, Ingman-Friberg, Apter, Sajaniemi & Kaltiala 2020, 1). Aikaisemmin on ajateltu, että pienten lasten seksuaalikasvatus

on osin riskialtista. Takana on ollut ajatus siitä, jos pienten lasten kanssa käsitellään seksuaalisuuteen liittyviä teemoja, antaa se lapselle ideoita ja ylläkkaitä, jotka voivat johtaa liian aikaisiin seksuaalisiin kokeiluihin tai jopa vaaraan tulla seksuaalisesti kaltoinkohdeksi. (Stone, Ingham & Gibbins 2013, 229.) Näin ei kuitenkaan ole, vaan varhain saadut tiedot ja taidot päin vastoin lisäävät psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia. Lapset oppivat seksuaalisuudesta monista eri lähteistä, jotka eivät kaikki ole luotettavia tai lapsille soveltuvia (Cacciatore, Ingman-Friberg, Apter, Sajaniemi & Kaltiala 2020, 1). Siksi lapsen on tärkeää saada varhaisista ja laadukasta seksuaalikasvatusta, joka auttaa häntä vahvistamaan tervettä seksuaalista käyttäytymistä ja välttämään seksuaalista kaltoinkohtelua (Stone, Ingham & Gibbins 2013, 229). Myös tämän opinnäytetyön tulokset tukevat väitettä, että kehotunnekasvatus on aiheellista aloittaa jo varhain, jolloin tietojen ja taitojen on mahdollista kehittyä oikea-aikaisesti. Varhaiskasvatuksessa toteutettava kehotunnekasvatus mahdollistaa luotettavan tiedon saamisen oikea-aikaisesti ja lapsentasoisesti.

Tämän opinnäytetyön tulokset tukevat ajatusta siitä, että kehotunnekasvatuksen teemoja tulee käsitellä lasten kanssa ikätasoisesti. Tästä johtuen kaikki kehotunnekasvatuksen osa-alueet tai teemat eivät välttämättä tule käsitellyiksi yhden varhaiskasvatuksen toimintakauden aikana. Opinnäytetyössä tuli esille, kuinka esimerkiksi digitaitoja ei käsitellä vielä ihan pienimpien lasten kanssa, vaan heidän kehotunnekasvatuksessaan painottuvat toisenlaiset sisällöt. Kehotunnekasvatuksen toteutumista varhaiskasvatuksessa olisi hyvä tarkastella prosessina, joka jatkuu ja kehittyy koko lapsen varhaiskasvatuksen ajan. Tavoitteena tulisi olla, että kaikki kehotunnekasvatuksen osa-alueet ja teemat tulevat käsiteltyä, 0–6-vuotiaille soveltuvien osien, lapsen varhaiskasvatuksen aikana.

Jos varhaiskasvatustyksikössä ei ole yhteistä linjausta siitä, kuinka pienten lasten seksuaalikasvatusta tulisi toteuttaa, kasvattajien omat näkemykset ja asenteet saattavat vaikuttaa seksuaalikasvatuksen toteutumiseen. Osa varhaiskasvattajista suhtautuu pienten lasten seksuaalisuuteen neutraalisti ja kokee roolinsa kehotunnekasvattajana luonnollisena osana työnkuvaansa. Haaste syntyy silloin, jos varhaiskasvattaja suhtautuu ristiriitaisesti pienten lasten seksuaalisuuteen. Tällöin hän saattaa reagoida negatiivisesti pienten lasten seksuaalisuuteen liitty-

viin asioihin viestien lapselle, että aiheesta ei voi kysyä varhaiskasvattajalta. (Ingman-Friberg 2016, 42–43.) Myös tässä opinnäytetyössä tuli esille, että varhaiskasvattajan työtä kehotunnekasvattajana ohjaa osaltaan hänen omat kokemuksensa ja lähtökohtansa. Jotta kehotunnekasvatus olisi kaikille lapsille tasavertaista, kehotunnekasvatuksen toteuttaminen tai laatu ei saa kuitenkaan olla riippuvaista varhaiskasvattajan omista näkemyksistä tai asenteista. Varhaiskasvattajan työtä kehotunnekasvattajana tulisi ohjata vahva ammatillisuus ja yhteinen kehotunnekasvatuksen teemojen mukainen linja.

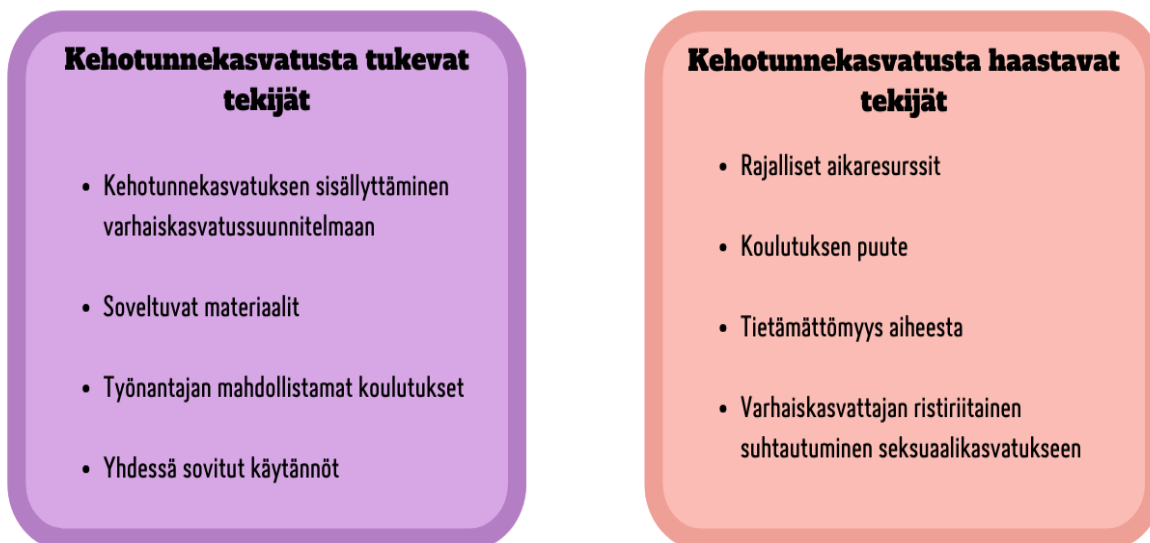
Kuten opinnäytetyössä ilmeni, saatavilla olevat materiaalit vaikuttavat paljon kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen. Kehotunnekasvatuksen teemoihin liittyvää materiaalia on Suomessa ollut vahvasti kehittämässä muun muassa sekä Väestöliitto että Opetushallitus. Ne ovat tuottaneet materiaaleja niin ammattikasvattajille kuin huoltajille seksuaalikasvatuksen tueksi. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016a, 263–267.) Valmiit materiaalit helpottavat aiheiden puheeksi ottamista ja läpikäyntiä varhaiskasvatuksessa. Niissä on valmiiksi mietityt soveltuvat sisällöt ja termit, joiden avulla aihealueita on helpompi käsitellä lasten kanssa. Sen lisäksi että materiaalit auttavat varhaiskasvattajia toteuttamaan kehotunnekasvatusta, ne on suunniteltu olevan lapsille mielenkiintoisia ja mieluisia.

Kehotunnekasvatukseen liittyvä koulutus lisää osaltaan aiheen käsittelyä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyössä ilmenee, kuinka koulutus on lisännyt kehotunnekasvatuksen käsittelemistä Kangasalan varhaiskasvatuksessa. Voidaan siis olettaa, että varhaiskasvattajien saadessa lisää tietoja ja taitoja, he kykenevät paremmin käymään läpi kehotunnekasvatuksen teemoja lapsien kanssa. Väestöliiton sivuilta löytyy kaikille saatavilla olevia verkkokoulutuksia ja muuta lisämateriaalia (Verkkokurssit ja materiaalit n.d.). Vaikka tarjolla on näitä helposti saatavia kursseja aiheesta kiinnostuneille, tasavertaisen ja laadukkaan kehotunnekasvatuksen toteutumiseksi siihen liittyvä koulutus tulisi olla myös työnantajan velvoittamaa ja mahdollistamaa. Olisi hyvä, jos valtakunnallisesti varhaiskasvattajille mahdollistettaisiin tarvittavien tietojen ja taitojen kerryttäminen työajan puitteissa. Lisäkouluttautuminen lisää aina myös henkilöstön ammatillisuutta.

Varhaiskasvatuksen veloitetaan tarjoamaan lapselle kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jonka tulee olla tavoitteellista ja suunnitelmallista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 12). Tämän ajatuksen tulisi ohjata myös kehotunnekasvatuksen toteuttamista. Jotta varhaiskasvatuksessa tarjottava kehotunnekasvatus voi olla laadukasta, sen tulee olla tavoitteellista ja vastuu sen toteutumisesta tulee olla varhaiskasvattajalla. Kehotunnekasvatuksen tulee olla lapsilähtöistä, mutta aikuisjohtoista. Kehotunnekasvatusta toteuttaessa varhaiskasvattajan tulisi ottaa huomioon lapsen mielenkiinnon kohteet ja tarpeet, ja niihin peilaten toteuttaa suunnitelmallista kehotunnekasvatusta. Aikuisjohtoisuudella taataan se, että nekin lapset, jotka eivät itse esitä aktiivisesti kysymyksiä tai aloita keskusteluja, saavat kuitenkin tarvittavan tiedon. Tämä on yksi tärkeä tekijä kehotunnekasvatuksen tasavertaisuudessa.

Opinnäytetyön tuloksista ilmeni, kuinka kehotunnekasvatuksen teemoja käsitellään varhaiskasvatuksessa monissa eri tilanteissa. Aiheeseen liittyvä keskustelu lapsen kanssa saattaa syntyä spontaanisti esimerkiksi pukemistilanteissa, vessakäynneillä ja vaipanvaihdossa tai ruokailutilanteissa. Nämä tilanteet tulee nähdä arvokkaina ja pedagogisesti merkittävinä hetkinä. Näiden spontaanien tilanteiden kautta kehotunnekasvatus kytkeytyy vahvasti osaksi kokopäiväpedagogiikkaa. Tutkimukseen osallistuneet varhaiskasvattajat kertoivat, että kehotunnekasvatusta toteutetaan varhaiskasvatuksessa varsin vähän perinteisillä piirihetkillä, joihin kaikki lapset osallistuvat ja, joissa aihetta käsitellään yhdessä ennalta suunnitellusti. Tämän vuoksi on tärkeää, että varhaiskasvattajat tietoisesti hyödyntävät päivittäin toistuvat hoiva- tai siirtymätilanteet ja käyvät näissä läpi kehotunnekasvatukseen liittyviä aiheita ja teemoja. Näin koko lapsen varhaiskasvatuspäivä voidaan nähdä mahdollisuutena toteuttaa kehotunnekasvatusta.

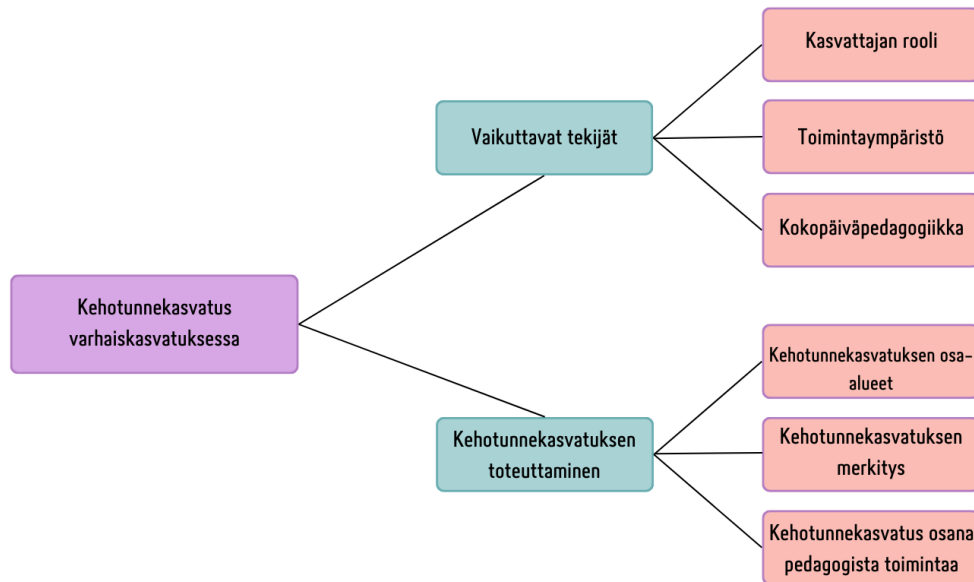
Opinnäytetyön johtopäätöksissä voidaan todeta, että varhaiskasvatuksessa toteutettava kehotunnekasvatus on monen tekijän muodostama kokonaisuus. Kokonaisuuteen vaikuttavat lapsiryhmä, työntekijät ja työympäristö. Tekijät voidaan jakaa kehotunnekasvatuksen toteuttamista tukeviin ja haastaviin tekijöihin. Tätä jakautumista havainnollistetaan kuviossa 3.

KUVIO 3. Kehotunnekasvatuksen toteuttamista tukevat ja haastavat tekijät.

Kuten kuvioista on nähtävissä, kehotunnekasvatuksen toteuttamista tukevia tekijöitä ovat kehotunnekasvatuksen sisällyttäminen varhaiskasvatussuunnitelmaan, soveltuvat materiaalit, työnantajan mahdollistamat koulutukset ja yhdessä sovitut käytännöt. Puolestaan kehotunnekasvatuksen toteuttamista haastavia tekijöitä voivat olla rajalliset aikaresurssit, koulutuksen puute ja tietämättömyys aiheesta sekä varhaiskasvattajan ristiriitainen suhtautuminen pienten lasten seksuaalikasvatukseen.

Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin varhaiskasvatuksessa toteutettavaa kehotunnekasvatusta sen toteuttamisen ja siihen vaikuttavien tekijöiden kautta. Opinnäytetyötä tehdessä tehtiin huomio, että varhaiskasvatuksessa toteutettava kehotunnekasvatus ei ole ainakaan isossa kuvassa vielä kovin jäsentynyt. Opinnäytetyön toteuttamista varten kehotunnekasvatuksen kuvaa varhaiskasvatuksessa oli kuitenkin määriteltävä ja täsmennettävä. Tämän myötä kehittyi yhdenlainen jäsenyys (kuvio 4), miten kehotunnekasvatusta voidaan kuvata varhaiskasvatuksessa.

KUVIO 4. Jäsennys kehotunnekasvatuksesta varhaiskasvatuksessa.

Tämän jäsennyksen mukaan varhaiskasvatuksessa toteutettavan kehotunnekasvatuksen nähdään rakentuvan kehotunnekasvatukseen vaikuttavien tekijöiden ja kehotunnekasvatuksen toteuttamisessa huomioitavien tekijöiden pohjalta. Toteuttamiseen vaikuttavia tekijöitä ovat varhaiskasvattajan rooli, toimintaympäristö ja kokopäiväpedagogiikka. Kehotunnekasvatuksen toteuttamisessa huomioitavia tekijöitä puolestaan ovat kehotunnekasvatuksen osa-alueet, kehotunnekasvatuksen merkitys ja kehotunnekasvatus osana pedagogista toimintaa.

7 POHDINTA

7.1 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksessa eettiset kysymykset tulee huomioida koko tutkimusprosessin ajan. Eettisen näkökulman tulee ohjata niin aiheen kuin tutkimusmenetelmän valintaa että tutkimuksen tavoitteiden asetteluakin. (Kananen 2008b, 133.) Opinnäytetyön aihe valittiin siten, että sillä olisi vaikuttavuutta niin Kangasalan kaupungin varhaiskasvattajille kuin laajemminkin yhteiskunnallisessa kuvassa. Kehotunnekasvatuksen avulla voidaan rikkoa pienten lasten seksuaalisuuden ympärillä olevaa tabua. Varhaiskasvatuksessa tapahtuva kehotunnekasvatus on merkittävä osa laajempaa seksuaalikasvatuksen kokonaisuutta. Kun seksuaalikasvatus on laadukasta ja oikea-aikaista, voidaan sillä mahdollisesti vähentää syrjintää, häpeää ja seksuaalista häiriökäyttäytymistä.

Eettisyys ja luotettavuus huomioitiin myös opinnäytetyön kirjallista osuutta laadittaessa. Aiempiin tutkimuksiin ja toisten laatimiin teksteihin viitattaessa tulee käyttää asianmukaisia tekstiviitteitä ja välttää plagiointia eli luvaton lainaamista. Kirjallisessa osuudessa on hyvä tuoda yhteen oma pohdinta ja olemassa oleva aineisto. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 26; Kananen 2008a, 134–135.) Opinnäytetyön kirjallista osuutta laadittaessa huomioitiin myös edellä mainitut seikat. Luotettavuus huomioitiin lisäksi käytettäviä lähteitä valittaessa.

Vapaaehtoisuus ja osallistujien suostumus tutkimukseen on osa hyvää tieteellistä käytäntöä ja se on oltava lähtökohtana tutkimuksen teossa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 25). Opinnäytetyön aineiston keruussa hyödynnettyyn kyselyyn ja fokusryhmähaastatteluun osallistuminen oli osallistujille vapaaehtoista. Kaikki asianmukainen tieto opinnäytetyöhön liittyvistä asioista, joka mahdollisesti vaikutti tutkimukseen osallistumiseen, ilmoitettiin osallistujille ennakoon.

Tutkimuksessa tulee pitää huolta vastaajien anonymiteetista ja tutkimuksen luotamuksellisuudesta (Eskola & Suoranta 1998, 57). Kyselyssä ei kerätty tunniste-tietoja, koska anonymiteetin ajateltiin mahdollistavan suuremman vastausmäärän saamisen. Kaikki kerätyt aineistot tallennettiin tutkijoiden henkilökohtaisiin

laitteisiin, joissa aineistoja säilytettiin opinnäytetyön teon ajan. Opinnäytetyön valmistuttua aineistot hävitettiin kaikkialta.

Fokusryhmähaastattelu nauhoitettiin litterointia ja aineiston analysointia varten. Litterointi tehtiin suppeampana litterointina. Kun haastattelua litteroidessa huomio kiinnittyy itse asiasisältöön eikä ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, litteroinnissa ei tarvitse tuoda esiin henkilöiden välistä sanatonta kommunikointia (Ruusuvuori 2010, 424–425). Sekä kyselyllä että haastattelulla saatavat aineistot käsiteltiin sellaisinaan eikä niitä muokattu joidenkin haluttujen lopputuloksien saamiseksi. Tutkimuksen luotettavuuden säilyttämiseksi aineistoja ei manipuloitu.

7.2 Opinnäytetyön prosessi ja jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyön aihe valikoitui työelämätahon tarpeen ja meidän omien kiinnostuksen kohteidemme yhteisvaikutuksesta. Kangasalan kaupungin varhaiskasvatuksen edustajat toivoivat opinnäytetyötä kehotunnekasvatuksesta. Oma kiinnostuksemme aiheen tutkimiseen syntyi siitä, että koemme seksuaalikasvatuksen olevan merkittävää ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Näemme pienten lasten seksuaalikasvatuksen eli kehotunnekasvatuksen olevan merkittävä osa laadukkaan ja oikea-aikaisen seksuaalikasvatuksen toteutumista. Seksuaalikasvatuksen tulisi olla kaikkien oikeus. Syvennyttyämme aiheeseen enemmän päädyimme lähestymään tutkittavaa aihetta varhaiskasvattajien näkökulmasta ja siitä, kuinka he kokevat kehotunnekasvatuksen toteutuvan varhaiskasvatuksessa.

Aloitimme tutkimuksen tutustumalla aiheeseen liittyvään teoriaan. Teoriaan tutustuessamme huomasimme, että kehotunnekasvatuksesta on tehty vielä verrattain vähän tutkimusta. Itsessään pienten lasten seksuaalisuutta ja sen kehittymistä on kyllä tutkittu kansainvälisestikin, mutta tutkimusnäkökulmana on ollut varsin usein lasten hyväksikäytön ja seksuaalisen kaltoinkohtelun vaikutukset lapsen seksuaalisuuden ilmentämiseen. Kehotunnekasvatus on terminä verrattain uusi, ja siihen liittyvää tietoa ja kirjallisuutta ovat tuottaneet tähän asti pääasiassa lastenpsykiatri Raisa Cacciatore ja Väestöliitto. Tämän vuoksi tutkimus-

tietoa kehotunnekasvatuksesta, joka ei olisi ollut Cacciatoren tai Väestöliiton tuottamaa, oli haasteellista löytää. Sitä kuinka kehotunnekasvatus toteutuu varhaiskasvatuksessa, oli tutkittu myös vähäisesti. Tässä opinnäytetyössä teorian toinen osa käsitteli kehotunnekasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä, mitä tarkasteltiin varhaiskasvatuksen pedagogisesta viitekehyksestä ja hyvän varhaiskasvattajan ominaisuuksista käsin.

Opinnäytetyössä hyödynnetty kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän yhdistäminen todettiin hyväksi. Menetelmä tuki monipuolisen aineiston saamista. Aineiston keruu oli kuitenkin oletettua haastavampaa. Ensisijaisesti kysely suunnattiin Kangasalan varhaiskasvattajille. Aluksi vastauksia tuli varsin vähän, joten kyselyn vastausaikaa pidennettiin. Pidennetty vastausaika ei auttanut vielä saamaan tarpeeksi vastauksia tutkimuksen pätevyuden takaamiseksi, joten kysely päätettiin avata laajemmalle kohdejoukolle julkaisemalla kyselyn varhaiskasvattajien sosiaalisen median ryhmässä. Tämän avulla saatiin lopulta seitsemän lisävastausta, joka nähtiin aiempaan vastausmäärään suhteutettuna merkittävänä. Lisävastausten avulla kokonaisvastausmäärä kasvoi lähes kolmanneksella. Fokusryhmähaastatteluun saimme osallistujat Kangasalan kaupungin varhaiskasvattajista. Kokonaisuudessaan tutkimuksen osallistujista suurin osa oli Kangasalan varhaiskasvattajia.

Kuten aiemmin mainittua, tutkimuksen tulokset kertovat kehotunnekasvatuksen toteutuvan varsin hyvin Kangasalla. Tästä ei kuitenkaan pysty vetämään johtopäätöksiä kehotunnekasvatuksen toteutumisesta valtakunnallisesti. Kangasalla kehotunnekasvatus on kirjattuna kunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tutkiessamme vertailun vuoksi Pirkanmaan alueen 22:ta kunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa, teimme huomion, että kehotunnekasvatus ei löydy kirjattuna kuin alle puolella kunnista. Jatkotutkimuksena olisikin mielenkiintoista kartoittaa, kuinka kehotunnekasvatus toteutuu sellaisissa kunnissa, joissa kehotunnekasvatusta ei ole sisällytetty varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Vaikka kehotunnekasvatuksen toteutumista ei pysty tämän tutkimuksen valossa tarkastelemaan luotettavasti kuin Kangasalan varhaiskasvatuksen osalta, näemme, että tutkimuksessa esiin nousseet kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen

vaikuttavat tekijät ovat kuitenkin valideja myös suuremmissa kuvissa. Uskomme, että koulutuksen lisääminen, soveltuvien materiaalien saatavuus ja hyödyntäminen sekä velvoite kehotunnekasvatuksen teemojen käsittelyyn vahvistavat kehotunnekasvatuksen toteutumista myös valtakunnallisesti.

Kehotunnekasvatus alkaa jo kotoa. Kotona lapsi omaksuu huoltajiltaan arvoja ja asenteita. Lisäksi lapsen tulisi saada kokemuksia turvallisesta läheisyydestä ja rakkaudesta. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016b, 67.) Perheet ovat kaikki erilaisia, joten niissä toteutettava kehotunnekasvatus on myös hyvin erilaista ja erilaatuista. Kehotunnekasvatukseen vaikuttavat perheissä vallitsevat arvot ja asenteet. Lasten saadessa mahdollisesti hyvin erilaatuista kehotunnekasvatusta kotona, olisi tärkeää, että varhaiskasvatuksessa pystyttäisiin tarjoamaan laadukasta ja tasavertaista kehotunnekasvatusta. Varhaiskasvatuksessa toteutettavalla kehotunnekasvatuksella pystytään parhaimmillaan tasoittamaan eroavaisuuksia taidoissa ja tietämyksessä seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa.

Kehotunnekasvatusta ja sen vaikuttavuutta olisi mielenkiintoista tutkia myös pitkällä aikavälillä sitten, kun toivottavasti kehotunnekasvatus on saatu kirjattua varhaiskasvatussuunnitelmiin valtakunnallisesti. Tutkittavana kohteena voisi olla saadun laadukkaan kehotunnekasvatuksen vaikutukset ihmisen seksuaalisuuteen liittyviin tietoihin, taitoihin ja asenteisiin. Tämän tyyppinen tutkimus olisi kuitenkin mahdollista toteuttaa vasta tulevaisuudessa, kun on varmuutta, että tutkimukseen osallistuvat ovat saaneet suunnitelmallista kehotunnekasvatusta jo varhaiskasvatuksessa. Vertailukohtana voisi olla sellaisen henkilön näkemykset, joka ei ole saanut kehotunnekasvatusta varhaiskasvatusiässä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tarjota varhaiskasvattajille mahdollisuus saada vertaiskokemuksia ja varmuutta toimia kehotunnekasvattajana. Koemme, että opinnäytetyön tuloksista ja johtopäätöksistä Kangasalan varhaiskasvattajat voivat saada vahvistusta sille, että heidän varhaiskasvatuksessa toteuttamansa kehotunnekasvatus on jo varsin hyvällä mallilla. Kangasalan varhaiskasvatuksen linjaukset kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta tukevat ja edistävät lapsen saamaa kehotunnekasvatusta. Valtakunnallisesti ajatellen opinnäytetyö voi tarjota vinkkejä, mitkä asiat huomioimalla kehotunnekasvatuksen toteutumista voi vahvistaa.

LÄHTEET

Ahola, A., Godenhjelm, P. & Lehtinen, M. 2002. Kysymisen taito – Surveylaboratorio lomaketutkimusten kehittämisessä. Helsinki: Tilastokeskus.

Ahonen, L. & Roos, P. 2019. Iloa ja oivalluksia! Pedagogiikan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Hämeenkyrö: Kasvusto.

Balter, A-S., van Rihjn, T. & Davies, A. 2016. The development of sexuality in childhood in early learning settings: An exploration of early childhood educators' perceptions. Canadian Journal of Human Sexuality. Viitattu 17.10.2023.
<https://atrium.lib.uoguelph.ca/server/api/core/bitstreams/26faab28-3483-4c96-a346-b39fd6235dd2/content>

Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin – eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. Opas vanhemmille. Helsinki: WSOY.

Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. (toim.) 2016a. Malleja ja materiaaleja seksuaalikasvatuksen tueksi. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto.

Cacciatore, R & Ingman-Friberg, S. (toim.) 2016b. Kenellä on seksuaalikasvatuksen vastuu. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto.

Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S., Apter, D., Sajaniemi, N. & Kaltiala, R. 2020. An alternative term to make comprehensive sexuality education more acceptable in childhood. South African Journal of Childhood Education.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. Varhaiskasvatus perusteita. Helsinki: BoD - Books on Demand.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. painos. Helsinki: Tammi.

Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 2008. Tilastolliset menetelmät. 5.–6. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) 2016a. Seksuaalikasvatus on hankala sana. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) 2016b. Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto.

Ingman-Friberg, S., Cacciatore, R. & Friberg-Hommas, M. (toim.) 2016. Puhumalla asiat selviää. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto.

Ingman-Friberg, S. (toim.) 2016. Ammattilaisten ajatuksia lasten seksuaalikasvatuksesta. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto.

Kananen, J. 2008a. Kvantti – Kvantitatiivisen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2008b. Kvali - Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kangasalan varhaiskasvatussuunnitelma. 2022. Kangasalan kaupunki. Viitattu 11.10.2023. <https://www.kangasala.fi/wp-content/uploads/2023/06/kangasalan-varhaiskasvatussuunnitelma-2022.pdf>

Kankkunen, H. & Takala, O. (toim.) 2016. Varhaiskasvatus rinnalla kulkijana. Teoksessa Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto.

Kannanotto lausuntoon Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 2022. 2021. Väestöliitto. Viitattu 11.10.2023. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2022/02/1241d015-kannanotto-lausuntoon-varhaiskasvatussuunnitelman-perusteista-2022.pdf>

Kehotunnekasvatus suojaa ja vahvistaa lasta – kotona, koulussa ja netissä. 2019. Väestöliitto. Viitattu 6.3.2023. <https://www.epressi.com/tiedotteet/terveys/kehotunnekasvatus-suojaa-ja-vahvistaa-lasta-kotona-koulussa-ja-netissa.html>

Kivimäki, S. 2022. Tarvitsevatko lapset tietoa seksuaalisuudesta, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore?. Superlehti. Viitattu 25.10.2023. <https://www.superlehti.fi/ilmiot/tarvitsevatko-lapset-tietoa-seksuaalisuudesta-asiantuntijalääkäri-raisa-cacciatore/?fbclid=IwAR2NIHk70Ysvx2N-DfLeP0rJgxPMZ6N-wRL2BZc3kWrRIg3vgT1RGiPp33E>

Laru, S., Riihonen, R. & Cacciatore, R. (toim.) 2016. Lapsen psykoseksuaalisen kehityksen tukeminen. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto.

Lasten kehotunnekasvatus. n.d. Väestöliitto. Viitattu 25.10.2023. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/>

Lämsä, T. 2021. Kokopäiväpedagogiikka ja sen kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Kasvatus & aika 15 (2), 79–86. Viitattu 19.10.2023. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/102527/64318>

Mitä on kehotunnekasvatus. n.d. Väestöliitto. Viitattu 22.11.2022. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/01/17d8cd7e-tiivistelma-suomi-netti-1-2020.pdf>

Ruusuvuori, J. (toim.) 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino

Salminen, J. (toim.) 2022. Kasvattaja lasten kehityksen ja oppimisen tukijana. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. Valloittava varhaiskasvatus – Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. 3.painos. Tampere: Vastapaino

Stone, N., Ingham, R. & Gibbins, K. (toim.) 2013. 'Where do babies come from?' Barriers to early sexuality communication between parents and young children. Teoksessa Sex Education – Sexuality, Society and Learning. Taylor & Francis-Group Online. Viitattu 16.10.2023. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/14681811.2012.737776?needAccess=true>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. 18.10.2016. Opetushallitus. Viitattu 30.11.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. 19.12.2018. Opetushallitus. Viitattu 30.11.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. 18.2.2022. Opetushallitus. Viitattu 11.10.2023
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf

Verkkokurssit ja materiaalit. n.d. Väestöliitto. Viitattu 17.10.2023.
<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/verkkokurssit-ja-materiaalit/>

WHO, Euroopan aluetoimisto & BZgA. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa – Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Viitattu 3.4.2023. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

1(9)

20.10.2023 10.30

E-lomake - Kysely kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta varhaiskasvatusryhmässä

Lomake on ajastettu: julkisuus alkaa 20.2.2023 10.53 ja päättyy 22.3.2023 23.59

Kysely kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta varhaiskasvatusryhmässä

World Health Organisation eli WHO on antanut ohjeistuksen vuonna 2010 seksuaalikasvatuksen standardeista viranomaisille ja asiantuntijoille, jotka toteuttavat seksuaalikasvatusta 0–18- vuotiaille. Tämän ohjeistuksen pohjalta Väestöliitto on laatinut ohjeen kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta. Ohjeessa kehotunnekasvatus on jaettu kahdeksaan osa-alueeseen, jotka ovat:

1. Keho ja kehitys
2. Tunteet
3. Läheisyys, hyvä olo ja itsetunto
4. Ympäristö ja muut ihmiset
5. Hyvinvointi ja terveys
6. Lisääntyminen
7. Normit ja tavat
8. Oikeudet

Jokainen osa-alue sisältää erilaisia tietoja ja taitoja, jotka tulisi opettaa lapselle. Opetuksessa tulee aina huomioida lapsen ikätaso. Kannustava ja kunnioittava kohtaaminen sekä myönteisen suhtautumisen opettaminen kuuluvat kokonaisvaltaisesti kehotunnekasvatukseen, ja niiden tulisi toteutua kaikissa sen osa-alueissa.

Kyselyssä on taustatietojen ohella kahdeksan kehotunnekasvatuksen osa-alueisiin liittyvää osiota ja yksi yleisesti kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen liittyvä osio. Mieti vastausvaihtoehtoja peilaten omaan varhaiskasvatusryhmääsi. Lopussa on myös mahdollisuus vapaaseen sanaan.

Taustatiedot

Koulutustausta *	____
Kokemus varhaiskasvatuksesta työvuosina *	____

1. Keho ja kehitys

Kuinka hyvin ryhmässä toteutuu (- = en osaa sanoa, 1 = ei lainkaan, 10 = todella hyvin)

Kehonosien nimeämisen
opettaminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

2(9)

20.10.2023 10.30

E-lomake - Kysely keuhonnekasvatuksen toteuttamisesta varhaiskasvatusryhmässänne

Asianmukaisten ja
ikäsoisten termien
käyttäminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Lapsen tukeminen omaan
kehoon tutustumisessa

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Kehonalueiden
yksityisyydestä opettaminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Hygieni- ja itsestä
huolehtimisen -taitojen
opettaminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Kehojen moninaisuudesta
(ikä, ihonväri, sukupuoli,
kehon muoto yms.)
puhuminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

YLEISARVIO - kuinka tämä
osa-alue toteutuu
kokonaisuudessaan
ryhmässänne

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

2. Tunteet

Kuinka hyvin ryhmässänne toteutuu (- = en osaa sanoa, 1 = ei lainkaan, 10 = todella hyvin)

Tunteiden nimeämisen ja
tunnistamisen opettaminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Tunteiden ilmaisemisen ja
hallitsemisen opettaminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

20.10.2023 10:30

E-lomake - Kysely kehollnekasvatuksen toteuttamisesta varhaiskasvatusryhmässä

Ystävyyden ja ihastumisen
ilmaisun opettaminen
hyvien tapojen mukaisesti

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Ihastumisesta puhuminen
tasavertaisesti riippumatta
ihastuksen kohteen
sukupuolesta

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

YLEISARVIO - kuinka tämä
osa-alue toteutuu
kokonaisuudessaan
ryhmässä

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

3. Läheisyys, hyvä olo ja itsetunto

Kuinka hyvin ryhmässä toteutuu (- = en osaa sanoa, 1 = ei lainkaan, 10 = todella hyvin)

Luonteva suhtautuminen
lapsen kiinnostukseen
kosketella omia
sukupuolielimiä

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Turvallisen läheisyyden
antaminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Turvallisen ympäristön
luominen lapselle, jotta hän
voi tutkia maailmaa
aisteillaan ja kehollaan

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Lapsen itsetunnon ja
myönteisen kehonkuvan
vahvistaminen tarjoamalla
lapselle hoivaa, hellyyttä,
läheisyyttä ja myönteistä
kosketusta

20.10.2023 10.30

E-lomake - Kysely kehoituneikasvatuksen toteuttamisesta varhaiskasvatusryhmässä

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

YLEISARVIO - kuinka tämä
osa-alue toteutuu
kokonaisuudessaan
ryhmässä

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

4. Ympäristö ja muut ihmiset

Kuinka hyvin ryhmässä toteutuu (- = en osaa sanoa, 1 = ei lainkaan, 10 = todella hyvin)

Perheiden
monimuotoisuudesta
puhuminen (yh-perheet,
sateenkaariperheet,
sijaisperheet yms.)

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Käytössä olevat materiaalit
(lelut, pelit, kirjat yms.)
tukevat perheiden,
ihmissuhteiden ja
elämäntapojen
monimuotoisuutta

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Sukupuolisensitiivinen
toiminta

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Kulttuurien
monimuotoisuuden
esiintuminen ja
huomiointi

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

YLEISARVIO - kuinka tämä
osa-alue toteutuu
kokonaisuudessaan
ryhmässä

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

5. Hyvinvointi ja terveys

Kuinka hyvin ryhmässä toteutuu (- = en osaa sanoa, 1 = ei lainkaan, 10 = todella hyvin)

Turvallisen ilmapiirin luominen, jotta lapsen on helppo tulla puhumaan aikuiselle

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Koskettamisen sääntöjen opettaminen (hyvän ja pahan kosketuksen erottaminen toisistaan)

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Digitaitojen opettaminen (esim. aikuiselle kertominen, jos lapselle tulee vastaan lapsille sopimatonta seksuaalisävytteistä sisältöä)

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Turvataitojen opettaminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

YLEISARVIO - kuinka tämä osa-alue toteutuu kokonaisuudessaan ryhmässä

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

6. Lisääntyminen

Kuinka hyvin ryhmässä toteutuu (- = en osaa sanoa, 1 = ei lainkaan, 10 = todella hyvin)

Lapsen rohkaiseminen kysymään mieltä askarruttavista asioista lisääntymiseen liittyen

20.10.2023 10:30

E-lomake - Kysely keuhotunnepäivätoiminnan toteuttamisesta varhaiskasvatusryhmässä

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Puhuminen yleisesti
lisäntymiseen liittyvistä
asioista ikätasoisesti

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Arvostavasti opettaminen
erilaisista tavoista, joilla
lapsi voi tulla perheeseen
(sijoitus, adoptio,
koeputkihedelmöitys,
lahjasienemen yms.)

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Lapsen rohkaiseminen
käsittelemään opittuja
asioita leikin kautta

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

YLEISARVIO - kuinka tämä
osa-alue toteutuu
kokonaisuudessaan
ryhmässä

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

7. Normit ja tavat

Kuinka hyvin ryhmässä toteutuu (- = en osaa sanoa, 1= ei lainkaan, 10 = todella hyvin)

Asiallisten termien ja
sanojen opettaminen (esim.
kehonosat ja kehon
toiminnot)

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Käyttäytymis- ja
sopivuussääntöjen
opettaminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

20.10.2023 10.30

E-lomake - Kysely kehölunnekasvatuksen toteuttamisesta varhaiskasvatusryhmässä

Sopivien
käyttäytymistapojen
mallittaminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Lapsen oman kulttuurin ja
tapojen kunnioittaminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Toisten kulttuurien ja
tapojen kunnioittaminen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

YLEISARVIO - kuinka tämä
osa-alue toteutuu
kokonaisuudessaan
ryhmässä

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

8. Oikeudet

Kuinka hyvin ryhmässä toteutuu (- = en osaa sanoa, 1= ei lainkaan, 10 = todella hyvin)

Lapsen omien oikeuksien
kertominen lapselle
itselleen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Lapsen oikeus kysyä kaikesta
mukaan lukien
seksuaalisuudesta

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Asiallisen ja ikätasoisien
tiedon antaminen
seksuaalisuudesta

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Lapsen oikeus tulla
nähdyksi, kuulluksi ja
ymmärretyksi omana
itsenään

20.10.2023 10:30

E-lomake - Kysely kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta varhaiskasvatusryhmässänne

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Oikeus saada turvaa, tukea
ja suojelua

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Oikeus turvalliseen
läheisyyteen

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Oikeus kehittyä omaan
tahtiinsa

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Oikeus päättää omasta
kehosta

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Oikeus osallistua itseään
koskevaan päätöksentekoon

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

YLEISARVIO - kuinka tämä
osa-alue toteutuu
kokonaisuudessaan
ryhmässänne

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Yleisesti kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta

Arvioi väittämien toteutumista ryhmässänne (- = en osaa sanoa, 1 = täysin eri mieltä, 10 = täysin samaa mieltä)

Kehotunnekasvatusta
toteutetaan
suunnitelmallisesti

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Kehotunnekasvatus on
tavoitteellista

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

20.10.2023 10:30

E-lomake - Kysely keholunnekasvatuksen toteuttamisesta varhaiskasvatuserityksessä

K kaikki lapset saavat
tasapuolisesti
kehotunnekasvatusta

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Jotta ryhmässä
käsitellään
kehotunnekasvatusta, aloite
tulee useimmiten lapsen
toimesta

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Jotta ryhmässä
käsitellään
kehotunnekasvatusta, aloite
tulee useimmiten aikuisen
toimesta

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Myös ne lapset, jotka eivät
aktiivisesti itse esitä
kysymyksiä
kehotunnekasvatuksen
aiheisiin liittyen, saavat
riittävästi tietoa

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Vapaa sana

Jos sinulle jäi sanottavaa,
kirjoittelehan tähän
ajatuksiasi

Tietojen lähetys

[Tallenna](#)[Esitäyttö URL](#)

Kiitos vaivannäöstänne ja mukavaa kevään odotusta!

Liite 2. Fokusryhmähaastattelu runko

1(4)

1. Keho ja kehitys

Millainen on oma kokemuksesi?

- Kehonosien nimeämisen opettaminen ka. 9,04
- Asianmukaisten ja ikätasoisten termien käyttäminen ka. 8,74
- Lapsen tukeminen omaan kehoon tutustumisessa ka. 8,07
- Kehonalueiden yksityisyydestä opettaminen ka. 8,57
- Hygieni- ja itsestä huolehtimisen - taitojen opettaminen ka. 8,92
- Kehojen moninaisuudesta (ikä, ihonväri, sukupuoli, kehon muoto yms.) puhuminen ka. 8,11
- YLEISARVIO - kuinka tämä osa-alue toteutuu kokonaisuudessaan ryhmässänne ka. 8,48

Huomioita:

- Parhaiten toteutuu kehonosien nimeämisen opettaminen
- Heikoiten arvioitiin toteutuvan osio: lapsen tukeminen omaan kehoon tutustumisessa
- Vastauksissa oli suhteellisen pieni hajonta kehonosien nimeämisen opettamisen ja hygieni- ja itsestä huolehtimisen - taitojen opettamisessa
- Suhteellisesti suuri vaihtelu oli kehonalueiden yksityisyydestä opettamisessa

2. Tunteet

Millainen on oma kokemuksesi?

- Tunteiden nimeämisen ja tunnistamisen opettaminen ka. 8,88
- Tunteiden ilmaisemisen ja hallitsemisen opettaminen ka. 8,74
- Ystävyyden ja ihastumisen ilmaisun opettaminen hyvien tapojen mukaisesti ka. 8,11
- Ihastumisesta puhuminen tasavertaisesti riippumatta ihastuksen kohteen sukupuolesta ka. 7,38
- YLEISARVIO - kuinka tämä osa-alue toteutuu kokonaisuudessaan ryhmässänne: ka. 8,37

Huomioita:

- Parhaiten toteutuu tunteiden nimeämisen ja tunnistamisen opettaminen, hajonta suhteellisen pieni
- Heikoiten arvioitiin toteutuvan osio: ihastumisesta puhuminen tasavertaisesti riippumatta ihastuksen kohteen sukupuolesta aiheesta. Tässä kohdassa myös vastauksien hajonta oli suhteellisen suurta

3. Läheisyys, hyvä olo ja itsetunto

Millainen on oma kokemuksesi?

- Luonteva suhtautuminen lapsen kiinnostukseen kosketella omia sukupuolielimiä ka. 8,14
- Turvallisen läheisyyden antaminen ka. 9,18
- Turvallisen ympäristön luominen lapselle, jotta hän voi tutkia maailmaa aisteillaan ja kehollaan ka. 8,96
- Lapsen itsetunnon ja myönteisen kehonkuvan vahvistaminen tarjoamalla lapselle hoivaa, hellyyttä, läheisyyttä ja myönteistä kosketusta ka. 9,38
- YLEISARVIO - kuinka tämä osa-alue toteutuu kokonaisuudessaan ryhmässänne ka. 8,77

Huomioita:

- Parhaiten toteutuu itsetunnon ja myönteisen minäkuvan vahvistaminen vahvistaminen tarjoamalla lapselle hoivaa, hellyyttä, läheisyyttä ja myönteistä kosketusta
- Heikoiten arvioitiin toteutuvan osio: Luonteva suhtautuminen lapsen kiinnostukseen kosketella omia sukupuolielimiä
- Lapsen itsetunnon ja myönteisen kehonkuvan vahvistaminen –kohdassa yhtä en osaa sanoa –vastausta lukuun ottamatta vaihteluväli oli suhteellisen pieni ja vastaukset asteikolla 8-10

4. Ympäristö ja muut ihmiset

Millainen on oma kokemuksesi?

- Perheiden monimuotoisuudesta puhuminen (yh-perheet, sateenkaariperheet, sijaisperheet yms. Ka. 7,55
- Käytössä olevat materiaalit (lelut, pelit, kirjat yms.) tukevat perheiden, ihmissuhteiden ja elämäntapojen monimuotoisuutta ka. 6,74
- Sukupuolisensitiivinen toiminta ka. 8,46
- Kulttuurien monimuotoisuuden esiintuominen ja huomioiminen ka. 7,65
- YLEISARVIO - kuinka tämä osa-alue toteutuu kokonaisuudessaan ryhmässänne ka. 7,44

Huomioita:

- Parhaiten toteutuu sukupuolisensitiivinen toiminta
- Heikoiten arvioitiin toteutuvan osio: Käytössä olevat materiaalit tukevat ihmissuhteiden ja elämäntapojen monimuotoisuutta.
- Tässä osuudessa kokonaisuudessaan vastauksissa suhteellisen paljon hajontaa

5. Hyvinvointi ja terveys

Millainen on oma kokemuksesi?

- Turvallisen ilmapiirin luominen, jotta lapsen on helppo tulla puhumaan aikuiselle ka. 9,29
- Koskettamisen sääntöjen opettaminen (hyvän ja pahan kosketuksen erottaminen toisistaan) ka. 8,85
- Digitaalisten opettaminen (esim. aikuiselle kertominen, jos lapselle tulee vastaan lapsille sopimatonta seksuaalisävytteistä sisältöä) ka. 6,52
- Turvataitojen opettaminen ka. 7,77
- YLEISARVIO - kuinka tämä osa-alue toteutuu kokonaisuudessaan ryhmässänne ka. 8,07

Huomioita:

- Parhaiten toteutuu turvallisen ilmapiirin luominen, jotta lapsen on helppo tulla puhumaan aikuiselle
- Heikoiten arvioitiin toteutuvan osio: Digitaalisten opettaminen → myös koko kyselyn tasolla heikoimmat pisteet ja hajonta suuri

6. Lisääntyminen

- Lapsen rohkaiseminen kysymään mieltä askarruttavista asioista lisääntymiseen liittyen ka. 7,29
- Puhuminen yleisesti lisääntymiseen liittyvistä asioista ikätasoisesti ka. 7,50
- Arvostavasti opettaminen erilaisista tavoista, joilla lapsi voi tulla perheeseen (sijoitus, adoptio, koeputkihedelmöitys, lahjasiemen yms.) ka. 6,92
- Lapsen rohkaiseminen käsittelemään opittuja asioita leikin kautta ka. 7,62
- YLEISARVIO - kuinka tämä osa-alue toteutuu kokonaisuudessaan ryhmässänne ka. 7,15

Huomioita:

Millainen on oma kokemuksesi?

- Parhaiten arvioitiin toteutuvan: lapsen rohkaiseminen käsittelemään opittuja asioita leikin kautta
- Heikoiten arvioitiin toteutuvan osio: Arvostavasti opettaminen erilaisista tavoista, joilla lapsi voi tulla perheeseen
- Tämä osio oli kokonaisuudessaan arvioitu toteutuvan heikoiten
- Osion eri kohdissa vastauksissa suhteellisen paljon hajontaa

7. Normit ja tavat

- Asiallisten termien ja sanojen opettaminen (esim. kehonosat ja kehon toiminnot ka. 8,96)
- Käyttäytymis- ja sopivuussääntöjen opettaminen ka. 8,88
- Sopivien käyttäytymistapojen mallittaminen ka. 8,77
- Lapsen oman kulttuurin ja tapojen kunnioittaminen ka. 8,51
- Toisten kulttuurien ja tapojen kunnioittaminen ka. 8,51
- YLEISARVIO - kuinka tämä osa-alue toteutuu kokonaisuudessaan ryhmässänne ka. 8,62

Huomioita:

Millainen on oma kokemuksesi?

- Parhaiten arvioitiin toteutuvan: asiallisten termien ja sanojen opettamisen
- Heikoiten arvioitiin toteutuvan: Lapsen oman kulttuurin ja tapojen kunnioittaminen sekä toisten kulttuurien ja tapojen kunnioittaminen
- Kohtien keskiarvojen välillä suhteellisen pieni hajonta

8. Oikeudet

- Lapsen omien oikeuksien kertominen lapselle itselleen ka. 8,22
- Lapsen oikeus kysyä kaikesta mukaan lukien seksuaalisuudesta ka. 8,74
- Asiallisen ja ikätasoisien tiedon antaminen seksuaalisuudesta ka. 8,18
- Lapsen oikeus tulla nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi omiana itsenään ka. 9,48
- Oikeus saada turvaa, tukea ja suojelua ka. 9,51
- Oikeus turvalliseen läheisyyteen ka. 9,44
- Oikeus kehittyä omaan tahtiinsa ka. 9,44
- Oikeus päättää omasta kehosta ka. 9,37
- Oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ka. 8,48
- YLEISARVIO - kuinka tämä osa-alue toteutuu kokonaisuudessaan ryhmässänne ka. 9,11

Huomioita:

Millainen on oma kokemuksesi?

- Parhaiten arvioitiin toteutuvan Lapsen oikeus saada turvaa, tukea ja suojelua
- Heikoiten arvioitiin toteutuvan: asiallisen ja ikätasoisien tiedon antaminen seksuaalisuudesta
- Tässä osiossa oli huomattavasti vähiten hajontaa
- Tämä osio toteutuu myös vastausten keskiarvon perusteella parhaiten

4(4)

9. Yleisesti kehotunnekasvatuksesta

Millainen on
oma
kokemuksesi?

- Kehotunnekasvatusta toteutetaan suunnitelmallisesti ka. 7,33
- Kehotunnekasvatus on tavoitteellista ka. 7,55
- Kaikki lapset saavat tasapuolisesti kehotunnekasvatusta ka. 8,11
- Jotta ryhmässänne käsitellään kehotunnekasvatusta, aloite tulee useimmiten lapsen toimesta ka. 6,35
- Jotta ryhmässänne käsitellään kehotunnekasvatusta, aloite tulee useimmiten aikuisen toimesta ka. 7,42
- Myös ne lapset, jotka eivät aktiivisesti itse esitä kysymyksiä kehotunnekasvatuksen aiheisiin liittyen, saavat riittävästi tietoa ka. 8

Huomioita:

- Tässä osiossa paljon hajontaa esiintyi kohdassa: Kehotunnekasvatusta toteutetaan suunnitelmallisesti (vastauksia 2 – 10)

- Avoimia vastauksia tuli 6 kpl
- Vastauksissa korostui, että osa vastaajista työskentelee pienten ryhmässä ja siksi heidän oli haasteellista arvioida joidenkin kohtien toteutumista ryhmässään tai että kaikki kohdat eivät toteudu

KIITOS!